

MARS - AVRIL 2025
N° 256

Բովանդակություն

- Էջ 6** – Գալ տարի երեւան
Էջ 7 – «Լինում է, չի լինում» վաւերագրականով Էմիլի Մկրտչեան կը ներկայացնէ Արցախի կիներու անկուտրում ոգին
Էջ 11 – Ներողութիւն կը խնդրեն հայերից
Էջ 14 – Աղբիւրեանական վանդալիզմի նպատակներն ու ռազմավարութիւնն Արցախում
Էջ 17 – Մաթիկ Էպիդարեանի «Անկրկնելի Զաւեղը»
Էջ 20 – «Լեւոնաճ ոճիրը» - Թուրքիայում կը հեռարձակուի առաջին հայկական սերիալը
Էջ 21 - Ժնեւ և Լեման շրջանի Սուրբ Յակոբ Եկեղեցւոյ լուրեր

Sommaire

- P. 2** – Commémorer, c'est lutter contre l'oubli et demander justice
P. 3 – Entretien avec Sarkis Shahinian, président du CAAS
P. 5 – Là où vivent nos mémoires, la Maison des étudiants arméniens de Paris
P. 8 – Retour à une priorité de la politique étrangère suisse: Le Caucase du sud
P. 9 – *Le long combat des aînés pour le climat* par Sevan Pearson
P. 10 – Rencontre avec Ara Khzmalyan, directeur du Matenadaran
P. 12 – Un souffle arménien au Salon du livre de Genève
P. 13 – Le livre-album «L'aiglon blessé» de Demir Sönmez apportera un nouveau regard sur la guerre de 44 jours
P. 15 – Reconnaissance du génocide arménien: Entre désengagement des États et responsabilité de la diaspora
P. 16 – *Yertik* par Régis Labourdette
P. 17 – Forum national de la jeunesse arménienne 2025
P. 18 – Les fantastiques
P. 19 – Le «Code de droit» de Mkhitar Gosh inscrit au Registre international
P. 20 – Networkarmenia.ch
P. 23 - Nouvelles de l'École Topalian
P. 24 - Nouvelles de l'UAS

ԱՐԶԱԿԱՆԿ

ARTZAKANK - ECHO

Bimestriel bilingue publié à Genève

110 ANS APRÈS: LA PASSIVITÉ ET L'IMPUNITÉ PERDURENT

(Crédit photo : Azat.tv)

Nous avons commémoré le 110e anniversaire du génocide des Arméniens une nouvelle fois dans un climat d'incertitude et de profonde inquiétude quant à la politique génocidaire qui se perpétue contre notre peuple. En effet, le génocide des Arméniens n'est pas un événement historique qui s'est achevé par la création de la République de Turquie mais une stratégie d'extermination ininterrompue visant à effacer la présence arménienne des territoires revendiqués par la Turquie et l'Azerbaïdjan.

Les massacres et la déportation des Arméniens de Soumgaït, de Bakou, de Kirovabad et d'autres villes et régions d'Azerbaïdjan entre 1988 et 1991, puis la guerre de 44 jours de 2020 et le nettoyage ethnique en Artsakh en septembre 2023 s'inscrivent dans le même schéma génocidaire employé dans l'Empire ottoman au début du siècle passé.

Quant au patrimoine culturel arménien, l'Azerbaïdjan reproduit l'approche des gouvernements turcs à la suite du génocide à savoir, la destruction, la réaffectation ou le vandalisme. De surcroît, le régime d'Aliyev a lancé une campagne de suppression systématique des inscriptions arméniennes sur les églises et monuments d'Artsakh dans le but d'effacer toute trace de présence arménienne.

Les ambitions de l'Azerbaïdjan vont au-delà de l'Artsakh. Le président Ilham Aliyev qualifie régulièrement le sud de l'Arménie d'«Azerbaïdjan occidental», faisant ainsi état de revendications territoriales claires. Combinées au renforcement militaire de l'Azerbaïdjan le long des frontières de l'Arménie, ces déclarations laissent entendre que la stratégie de déplacement forcé et d'expansion territoriale se poursuit.

Avec les compliments de
TAVITIAN
Atelier de sertissage

TAVITIAN S.A. - 18, ch. des Aulx - 1228 Plan-Les-Ouates - Téléphone 022 346 93 02 - Fax 022 346 93 04
tavitian@bluewin.ch

COMMÉMORER, C'EST LUTTER CONTRE L'OUBLI ET DEMANDER JUSTICE

Mardi 29 avril 2025, la Ville de Genève a accueilli au Palais Eynard une cérémonie empreinte de dignité et d'émotion pour marquer les 110 ans du génocide des Arméniens.

Organisée en partenariat avec le CAAS, la soirée a mêlé musique, mémoire et plaidoyer, en présence de représentants d'États, de personnalités suisses comme Dominique de Buman, qui a fait aboutir en son temps la reconnaissance du Génocide des Arméniens par le Conseil national, et de membres de la communauté arménienne.

Face à la négation persistante et aux menaces actuelles, les voix réunies ont rappelé notre devoir collectif de vérité et de justice.

Citant Luis Moreno Ocampo, le premier procureur de la Cour pénale internationale - CPI le président du CAAS, Sarkis Shahinian, a insisté sur la continuité du génocide des Arméniens marqué par le nettoyage ethnique du Haut-Karabagh à l'automne 2023. Il a également interpellé les représentants des différents États présents en leur demandant de saisir la présidence de l'OSCE afin qu'elle diligente une commission d'enquête sur les détentions illégales par Bakou des 23 otages arméniens dont les noms ont été lus un par un par Miganouche Baghramian, ex-Présidente de l'UAS, lors de son discours.

(Crédit photo : Demir SÖNMEZ)

Madame Christina Kitsos, Maire de Genève, a déclaré lors d'un discours empreint d'émotion: «Nous avons le devoir moral de combattre l'oubli et la négation. C'est ainsi que nous honorons la mémoire des victimes du génocide».

L'ambassadrice Hasmik Tolmajian a salué l'engagement historique de Genève et de la Suisse pour

110 ANS APRÈS: LA PASSIVITÉ ET L'IMPUNITÉ PERDURENT

>>> La réponse internationale au blocus imposé aux Arméniens d'Artsakh pendant neuf mois, suivi de l'opération militaire azerbaïdjanaise et l'expulsion de l'ensemble de la population de ses terres a été marquée par l'inaction. La Cour internationale de justice (CIJ) a émis des avertissements concernant le traitement des Arméniens par l'Azerbaïdjan, mais aucune mesure préventive n'a été mise en œuvre. Cela nous rappelle la passivité de la communauté internationale du début du XXe siècle, lorsque des rapports sur le génocide arménien étaient publiés mais largement ignorés.

En l'absence d'obligation de rendre des comptes, les politiques génocidaires sont susceptibles de se poursuivre, faisant peser une menace croissante sur la République d'Arménie qui ne peut pas faire face seule à ces défis existentiels.

Nos communications relatives à la reconnaissance du génocide doivent absolument mettre l'accent sur ces parallèles et la continuité des stratégies génocidaires ainsi que sur la nécessité de prévenir de nouvelles escalades. ■

M.S

TIGRAN HAMASYAN

**«THE BIRD OF A
THOUSAND VOICES»**
Jazz progressif

**Samedi 14 juin 2025
à 22h00
Alhambra
Grande Salle**
10 Rue de la Rôtisserie
1204 Genève

Tigran Hamasyan PIANO, CLAVIERS
Yessaï Karapetian CLAVIERS
Marc Karapetian BASSE
Matt Garstka BATTERIE

www.lesatheneennes.ch

les droits du peuple arménien. Elle a conclu son intervention par un vibrant: «Vive l'amitié entre Genève, la Suisse et l'Arménie». ■

(CAAS)

ԱՐԶԱԿԱՆԳ

www.artzakank-echo.ch

6 numéros par année
Prix d'abonnement annuel: CHF 30.-

58, Rue de la Terrassière - 1207 GENEVE

CCP 12-17302-9

IBAN CH07 0900 0000 1201 7302 9

Responsable de publication: Maral Simsar
Tél. + 41 (0)78 892 93 31
artzakank@yahoo.com

MOTION 24.4259 - FORUM SUR LA PAIX DANS LE HAUT-KARABAGH ENTRETIEN AVEC SARKIS SHAHINIAN, PRÉSIDENT DU CAAS

Le 18 mars 2025, le Conseil des États a adopté la motion 24.4259 "Forum sur la paix dans le Haut-Karabagh. Permettre le retour de la population arménienne". Cette décision a été saluée par les milieux arméniens et arménophiles en Suisse et à l'étranger, certains allant jusqu'à la qualifier d'«historique». Pour comprendre le processus, les perspectives et l'importance de l'adoption de cette motion, Artzakank s'est entretenu avec Sarkis Shahinian, président du Conseil des Associations Arméniennes et Arménophiles de Suisse (CAAS) et secrétaire général du Groupe parlementaire d'amitié Suisse-Arménie.

Qui sont les principaux acteurs ayant initié et mené à bien le processus d'adoption de cette motion depuis son dépôt au Conseil national le 15.10.2024?

Le protagoniste principal a été Erich Vontobel, conseiller national de l'Union démocratique fédérale (UDF), au Parlement suisse, dans le même Groupe que l'UDC. Celui-ci est allé en octobre 2024 en Arménie avec sa femme et a rencontré, entre autres, des réfugiés du Haut-Karabagh ainsi que les responsables des autorités karabaghiotes en exil. Ceci lui a permis de se faire une idée personnelle de la situation. Au Palais fédéral, notamment à la Commission de politique extérieure du Conseil national (CPE-N), il a bénéficié du soutien du conseiller national et vice-président des Verts Nicolas Walder, avec qui il a été relateur au plénum du 17 décembre, après le vote de la motion par la Commission fin novembre. Une fois adopté au national, le dossier a été transmis à la CPE des États, qui l'a approuvé début janvier 2025. Enfin, le 18 mars, c'était au tour de la Conseillère aux États Tiana Angelina Moser d'être rapporteuse de la majorité. Elle a été épaulée par plusieurs de ses collègues, notamment Beat Rieder (Le Centre, VS), Charles Juillard (Le Centre, JU), Céline Vara (Les Verts, NE) et Carlo Sommaruga (PS, GE). Mais sans le conseiller national Stefan Müller-Altermatt (Le Centre, SO), coprésident du Groupe parlementaire d'amitié Suisse-Arménie (PGArm), qui s'est tellement investi en faisant distribuer à tous les conseiller d'État le jour précédant une fiche d'informations sur la situation au Haut-Karabagh, ce résultat n'aurait pas pu être garanti.

Que pouvez-vous dire sur la répartition des votes exprimés selon les partis et les groupes parlementaires pendant les différentes étapes de l'adoption?

Les Verts et le PS ont voté de manière compacte en faveur de la motion, à l'exception de Daniel Jositsch (ZH) qui s'est abstenu. C'est Le Centre qui a fait la différence. Sur les 15 conseillers d'Etat, 13 ont voté en faveur. Peter Hegglin (ZG) s'est abstenu, tandis que Fabio Regazzi (TI) a présenté une motion d'ordre

pour changer la nature de la motion, motion qu'il a finalement rejeté. La position du groupe UDC a été une grande surprise: il a majoritairement voté en faveur de la motion (4 sur 7, dont Mauro Poggia (MCG, GE)). Ceci s'explique probablement par la dimension chrétienne du contenu de la motion.

Malheureusement, mais de façon attendue, le PLR a voté majoritairement contre, avec toutefois deux absents dans ses rangs. Compte tenu des valeurs auxquelles ce parti se dit être attaché, à savoir la défense des droits humains, et compte tenu de son histoire, face au comportement obstructif de Bakou (voir par exemple l'interdiction du CICR par l'Azerbaïdjan, qui prive ainsi tous les prisonniers de guerre arméniens actuellement détenus à Bakou de la seule possibilité d'être suivis par une institution internationalement reconnue), le comportement du PLR n'est pas compréhensible aux yeux de la communauté arménienne de Suisse.

Erich Vontobel

Nicolas Walder

Céline Vara

Tiana Angelina Moser

Lors des débats précédant l'adoption de la motion par le Conseil national le 17.12.2024, le chef du DFAE Ignazio Cassis avait exprimé l'avis défavorable du Conseil fédéral sur l'organisation d'un tel Forum. A ce stade, quels sont, à votre avis, les obstacles éventuels à la mise en œuvre de cette motion?

Il y en a cinq. Le premier est l'**Azerbaïdjan**. Bakou a achevé ce qui était impensable il y a seulement quelques années: il a militairement envahi le Haut-Karabagh après l'avoir étranglé pendant dix mois par la famine et le blocus des biens de première nécessité (médicaments, énergie, etc.), rendant littéralement impossible la vie à plus de 100 000 personnes, qu'il a finalement expulsées sous menace militaire vers l'Arménie. Ceci a engendré un vé- >>>

MOTION 24.4259 - FORUM SUR LA PAIX DANS LE HAUT-KARABAGH ENTRETIEN AVEC SARKIS SHAHINIAN, PRÉSIDENT DU CAAS

➤➤➤ ritable nettoyage ethnique, que des spécialistes de premier plan, tels que l'un des fondateurs du Tribunal pénal international et premier procureur du TPI, l'Argentin Luis Manuel Ocampo, n'a pas hésité à définir comme génocide, se basant sur la définition de la Convention homonyme de l'ONU de 1948. Bakou ne commettra pas l'erreur de la partie arménienne, qui n'a pas immédiatement transformé le cessez le feu conclu en 1994 à Bishkek en traité de paix définitif. Il n'a donc aucune intention de remettre en question sa souveraineté sur un territoire qu'il considère comme sien et pour lequel le droit international est de son côté, reconnaissant le Haut-Karabagh comme territoire azerbaïdjanais.

Le Conseil fédéral: le CF est très mal à l'aise par rapport à Bakou et à Ankara, compte tenu des bonnes relations économiques de la Suisse avec ces deux pays et parce qu'Ankara et Bakou ont toujours utilisé l'arme de la pression économique pour obtenir ce qu'ils veulent de Berne. Même dans son dernier discours tenu le 18 mars au Conseil des États, le conseiller fédéral Ignazio Cassis a esquivé la question de la motion, évoquant le fait que seules l'Arménie et l'Azerbaïdjan, en tant que sujets internationalement reconnus, ont le droit d'en discuter, oubliant ainsi c'est justement la Charte des Nations unies, dans son préambule, qui considère le droit à l'autodétermination des peuples comme un droit *erga omnes*, et que la Convention de Montevideo de 1933 définit les critères permettant de déterminer qui, d'un point de vue de rapports de forces sur le terrain, peut se considérer comme une autorité apte à représenter un peuple. Bien évidemment, tout cela n'a qu'une signification réduite pour un pays accueillant, à Genève et à Zoug, les sièges de la compagnie pétrolière de l'État azerbaïdjanais SOCAR. Cette société a financé la guerre contre les Arméniens et incité, par ses canaux sociaux, à cette invasion militaire et donc à la guerre. Compte tenu de son comportement concernant la Palestine et sa position dilatoire quant à l'organisation d'une conférence de paix entre l'Autorité nationale palestinienne et l'État d'Israël (les deux parties n'ayant pas donné leur accord), il est probable que le CF reste silencieux jusqu'au bout pour mettre le législatif suisse devant le fait accompli.

La République d'Arménie: Le gouvernement arménien, tellement affaibli et sous la menace continue d'une nouvelle invasion de la part de l'Azerbaïdjan qui a renforcé son budget alloué à l'armement, est beaucoup moins intéressé à garantir le droit au retour des Arméniens du Haut-Karabagh. Il se montre également peu pressé de faire libérer les prisonniers de guerre à Bakou. Et que dire de la protection du patrimoine culturel du Haut-Karabagh? Or c'est précisément l'un des éléments qui contribuent à maintenir vivante l'identité arménienne.

L'annonce diffusée par Radio Azatutyun, qui rapporte une déclaration du ministère des Affaires étrangères arménien d'il y a quelques jours, confirme qu'Erevan est loin d'insister sur ce point sur la scène internationale. D'ailleurs, le fait qu'Erevan ait décidé de ne pas intervenir auprès des autorités judiciaires internationales contre Bakou si l'Azerbaïdjan faisait de même est assez parlant.

Les représentants officiels du Haut-Karabagh: Ils auront cette possibilité s'ils développent un narratif réaliste et crédible et si leur discours est à la fois poignant et intelligent auprès des autorités suisses et azerbaïdjanaises. Mais il faudra oublier toute référence à l'autonomie du Haut-Karabagh et se concentrer sur la présence de forces internationales garantissant la sécurité de la population karabaghiote.

Carlo Sommaruga

Beat Rieder

Stefan Müller-Altermatt

Charles Juillard

Le temps: Plus le temps passe et plus les rescapés perdent espoir et, en quelque sorte, leur motivation à rentrer. Ils ont besoin d'un leadership fort et porteur de nouvelles idées pour les suivre. Trente ans d'autonomie de facto ont permis l'établissement d'une identité karabaghiote: l'armée, l'organisation de l'État, la santé publique, les services sociaux, l'instruction, la nourriture, les maisons... Bref: une vie normale. Avec un gouvernement arménien qui se dédouane complètement de ces responsabilités face à une dictature qui comprend uniquement le langage de la force, ayant perdu la guerre et étant loin de savoir si elle pourra garder son pouvoir politique en Arménie, mais surtout avec une direction dépourvue de toute reconnaissance en Mère Patrie, la situation devient particulièrement difficile. ➤➤➤

LÀ OÙ VIVENT NOS MÉMOIRES, LA MAISON DES ÉTUDIANTS ARMÉNIENS DE PARIS

Agathe WURRY

À l'occasion des 110 ans du génocide des Arméniens, la Maison des étudiants arméniens de la Cité internationale universitaire de Paris a organisé une semaine de commémoration comprenant deux événements à la Cité, tout en participant à différents événements organisés par la communauté arménienne de Paris. Le premier moment fort de cette semaine a eu lieu le 22 avril sous la forme d'une table ronde sur le thème «Mémoire, justice et transmission: 110 ans après la commémoration du génocide des Arméniens, que peut la jeunesse?». Des professionnels engagés, tels que Tigrane Yegavian, journaliste et géopolitologue, Élodie Gavrilof, chercheuse en histoire contemporaine, et Jean-Vasken Alyanekian, président de l'AFAJA et avocat à Paris, ont participé à ce débat. La discussion a été préparée par Agathe Wurry et Asdrig Yalic, journaliste en formation, qui a su animer la table ronde avec brio. Ce moment riche en débats et échanges a tenté de couvrir les enjeux contemporains de la mémoire du génocide, ainsi que la place de la jeunesse dans la préservation et la transmission de la mémoire arménienne, en réponse aux défis modernes de la commémoration.

La semaine s'est poursuivie avec le second événement, entièrement organisé et réalisé par les résidents de la Maison des étudiants arméniens. Ce deuxième événement a été l'occasion d'une véritable épreuve de cohésion et de solidarité, durant laquelle chaque résident a apporté sa contribution à travers des discours, des lectures de poésie, ainsi que des prestations musicales assurées par des résidents actuels et d'anciens résidents. L'ambiance était solennelle et chargée d'émotion, marquée par la présence des mécènes de la Maison des étudiants arméniens, des représentants de la Cité internationale universitaire de Paris, de l'ambassade d'Arménie, du diocèse de l'Église arménienne de France, du rectorat de Paris, ainsi que des universitaires arméniens et arménophiles de renom. Ces deux événements ont offert une occasion unique d'évoquer le passé tout en soulignant l'importance de la

ENTRETIEN AVEC SARKIS SHAHINIAN, PRÉSIDENT DU CAAS

➤➤➤ *Quelles seront, à votre avis, les conséquences de cette motion par rapport aux droits de la population arménienne du Haut-Karabagh?*

Cette motion est une exclusivité mondiale. C'est la première fois qu'un législatif conçoit le rôle des représentants du Haut-Karabagh comme une autorité partenaire ayant le droit de négocier avec un État. Même l'Arménie ne l'avait pas fait, ni à l'époque ni aujourd'hui. Cela s'est produit alors que le nettoyage ethnique des Arméniens du Haut-Karabagh était déjà achevé. Il s'agit d'une occasion que les représentants du Haut-Karabagh doivent saisir pour se faire reconnaître comme de véritables partenaires diplomatiques fiables sur la scène internationale. D'autre part, cette motion risque de provoquer de vives tensions pour le gouvernement à la veille des élections de 2026. ■

(Photos tirées de parlement.ch)

Messes arméniennes en Suisse alémanique

Date	Heure	Lieu	Adresse
11.05.2025	11 30	Kath. Kirche Bernrain	8280 Kreuzlingen TG
08.06.2025	14 30	Kath. Kirche Nussbaumen	5415 Baden AG
www.armenische-kirche.ch Pfr. ShnorkTchekidjian Tel: 079/704 74 87			

mémoire collective, du rôle de la justice et de la transmission intergénérationnelle. Ils ont également mis en lumière l'engagement profond de la jeunesse dans la préservation de cette mémoire, essentielle pour les prochaines générations ainsi que pour l'avenir de la communauté arménienne et de l'Arménie.

Ancienne élève de l'école Topalian de Genève et jeune engagée de la communauté arménienne de Suisse, j'ai pu poursuivre mon engagement à Paris depuis mon déménagement dans la capitale française en septembre 2023 pour mes études. Je suis fière de représenter les Arméniens de Suisse. Le 25 avril, j'ai eu l'honneur d'organiser un grand événement commémoratif en tant que présidente du comité des résidents de la Maison des étudiants arméniens, et j'ai prononcé un discours d'ouverture. Où que je sois, c'est toujours avec la même conviction que je m'efforce de faire vivre mon engagement et de porter haut mes origines. La richesse et la culture transmises par l'école Topalian et, plus largement, par la communauté arménienne de Genève dans laquelle j'ai grandi, continuent de m'accompagner au quotidien, notamment lors de mes échanges en arménien avec mes voisins de chambre. ■

ԳԱԼ ՏԱՐԻ ԵՐԵՒԱՆ

Լիսի ՏԵՕՐԱԵՏԵԱՆ

Տարուան այն ամիսն է դարձել (սմբ. Ապրիլ), երբ ազգովին կը փորձենք միաւորուիլ, գէթ օրուան մը համար մէկ կողմ դնել մեր անհամաձայնութիւնները եւ հանգամանօրէն ոգեկոչել մեր պատմութեան ամենէն ծանրակշիռ իրադարձութեան՝ Հայոց ցեղասպանութեան զոհերուն յիշատակը:

110 տարի անցած է հայուն դեմ գործուած ցեղասպանութենէն եւ տակաւին ցեղասպանը կը մնայ անպատիժ, իսկ զոհը՝ առանց հատուցման: Ցեղասպանուած, հայրենագրուած եւ տարագրուած հայը տարիներ սգաց իր նահատակները, այնուհետեւ հաւաքեց իր ուժերը եւ սկսաւ իր արդար դատի ճանաչման եւ պահանջատիրութեան արշաւը: Տարիներու ընթացքին բազմաթիւ երկիրներու խորհրդարաններ ճանչցան Ցեղասպանութիւնը, բայց պահանջատիրութիւնը չտուաւ իր ակնկալուած արդիւնքները:

Մենք այս ընթացքին մեծ յաջողութեամբ եւ արդարացիօրէն յաջողական սերունդներուն մէջ վառ պահեցինք մեր մարտիրոսներուն յիշատակը, արժեւորեցինք անոնց կեանքի գնով դաւանած քրիստոնէութեան եւ հայրենասիրութեան պաշտամունքը, անոնց անշեղ սկզբունքն ու գաղափարապաշտութիւնը: Յաջողեցանք սերունդներու յիշողութեան մէջ դրոշմել, որ մենք թէեւ եղեռնագարկ եղանք, բայց վերապրեցանք, աշխարհին ցոյց տուինք, թէ ազգ մը, որ, մեր նման, չի ցանկար մեռնիլ՝ չի մեռնիր: Ապացուցեցինք, որ կրակէն, մոխիրներէն, արիւնէն յառնած հայը մերժեց մեռնիլ, մերժեց յանձնուիլ պատմութեան փոշիին: Ան յարութիւն առաւ փիւնիկի նման, կրկին արմատ դրաւ ու ոչ միայն կրցաւ վերապրիլ, այլ նաեւ հետագային կերտել յաղթանակներ:

Հայոց ցեղասպանութիւնը ամէն հայու հոգիին ճիւղն է, մեր բոլորին վիշտն է, մեր սրտին ցաւն ու չսպիացող վերքն է: Սա մեր պատմութիւնն է, մեր անցեալն է, որ անկարելի է որ մոռնանք, անկարելի է որ ուրանանք ու դրժենք: Սա մեր հաւաքական յիշողութիւնն է, որ ձեւաւորած է մեր ներկան եւ նոյնիսկ, որոշ տեղեր, դարձած է մեր թշուառ այցաբարտը, որով կը ներկայանանք աշխարհին՝ խօսելով մեր ազգային «խրա-յատկութիւններուն» մասին:

Հայոց ցեղասպանութիւնը անհերքելի եւ անժամանցելի իրողութիւն է ոչ միայն հայերու, այլեւ քաղաքակիրթ աշխարհի բազմաթիւ արդարամիտ ու մարդասեր ժողովուրդներու համար, որոնք տարբեր դրսեւորումներով ճանչցած, ընդունած են այդ փաստը եւ աջակցութիւն յայտնած հայոց արդար իրաւունքներուն: Յիշողութեան առումով մենք երբեք չթերացանք, բացթողում չունեցանք: Յիշողութիւնը վառ է, որովհետեւ անով սնանած ենք, մեզմէ իւրաքանչիւրը եթէ իր ընտանիքին մէջ անձնական պատմութիւն չունի, ապա հարիւրաւոր պատմութիւններ կ'արդացած է, արդարեւ մեր յիշողութիւնը քննարկելի ու կասկածելի չէ:

Սակայն հոս անխուսափելի է գլխաւոր հարցադրումը. մեր պահանջները ինչո՞ւ մինչեւ օրս չօշափելի արդիւնքներու չյանգեցան: Իսկ, միւս կողմէ, արդե՞օք այդքան է միայն պարտաւորութիւնը քաղաքակիրթ աշ-

խարհին, որ իբր կոչուած է Երկրի վրայ արդարութիւն հաստատելու եւ կանխելու յանցանքներու կրկնութիւնը: Արդե՞օք աշխարհը կը բաւականանայ միայն դատապարտումներով ու զօրակցական կոչերով:

Մենք յաւելեալ ի՞նչ պետք է ընենք, բացի՝

– Երգերով կենացներ խմել՝ մեր բռնագրաւուած հողերը վերադառնալ ուխտելով... Իսկ եթէ վաղը մեզ «հրաւիրեն» մեր պատմական հողերը, քանի՞ հոգի պատրաստ պիտի ըլլայ տարիներով իր ուխտածը ի կատար ածելու: Կենացներէն դուրս գալով, գոնէ մեր գերիշխանութեան տակ մնացած հողերը՝ Հայաստանի Հանրապետութիւն վերադարձա՞նք:

– Ոգեկոչման առիթով կազմակերպուած քայլարշաւներու մասնակցել... Անոնց դաշտագնացութեան բնոյթ տալէ զատ, գէթ պահ մը խոկացի՞նք շարժառիթին մասին:

– Ջարդուած ու տարագրուած ըլլալու հանգամանքով լալկան հոգեվիճակներ ընդունել՝ «մենք ցեղասպանուած, մեկուկէս միլիոն նահատակ ունեցող ազգ ենք» ըսելով օտարներուն ներկայանալ... Չոհի կարգավիճակով մնալը այդքա՞ն հաճելի է մեզի համար:

– Մեր մէջ թուրքին հանդէպ կոյր ատելութիւն սերմանելէ ու աճեցնելէ՝ թուրքին մայրը լացնելու խոստումներ կատարելով եւ դրօշակներ այրելով... Գիտակցեցա՞նք որ այդ մօտեցումը որեւէ արդիւնքի չի հասցներ մեր իրաւունքներու վերատիրացման առումով:

Իսկ որպէս պետութիւն ի՞նչ ըրին Հայաստանի Հանրապետութեան իրարայաջորդ կառավարութիւնները:

Ես չեմ ուզեր պատրանքներու մէջ ապրիլ, բայց գրեթէ համոզուած եմ, որ Հայոց ցեղասպանութեան փոխհատուցման գլխաւոր ձեռքբերումը կրնայ ըլլալ Թուրքիոյ կողմէ իր մեղաւորութիւնը ընդունիլը, ներողութիւն հայցելը եւ գուցէ արեւան գին վճարելը: Չեմ գիտեր աշխարհաբաղաբական զարգացումները վաղը ի՞նչ կը բերեն եւ դիւանագիտութիւնը ի՞նչ խօսք կ'ունենայ: Բայց քաջ գիտեմ, թէ որպէս պետութիւն եւ ազգ մեր հիմնական նպատակները պետք է շարունակեն մնալ Ցեղասպանութեան յիշատակի յանձնարժ արծարծումը, զգոնութեան պահպանումը եւ պահանջատիրութեան գործընթացին մէջ աշխարհաբաղաբական պատեհ առիթներու օգտագործումը, որպէսզի հնարաւոր արդիւնք մը կարելի ըլլայ ձեռք բերել:

>>>

**«ԼԻՆՈՒՄ Է, ՉԻ ԼԻՆՈՒՄ»
ՎԱԿԵՐԱԳՐԱԿԱՆՈՎ
ԷՍԻԼԻ ՄԿՐՏՉԵԱՆ ԿԸ
ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ ԱՐՑԱԽՑԻ
ԿԻՆԵՐՈՒ ԱՆԿՈՏՐՈՒՄ ՈԳԻՆ**

Ռուբեն ՃԱՆՊԱՉԵԱՆ

Էմիլի Մկրտիչեանի «Լիլում Է, չի լիլում»-ը վաւերագրական յուզիչ ֆիլմ մըն է, որ կը պատկերէ Արցախի սիրտը ու հոգին՝ մշակութային հարուստ ժառանգութեամբ տարածաշրջան մը, որ կը պայքարի իր գոյատեւման համար: Ամերիկահայ բեմադրիչին այս անկեղծ ու գեղեցիկ գործը կ'անցնի հակամարտութեան սովորական պատումէն անդին՝ հիւսելով բարդ եւ քնքուշ պատում մը կորուստի, յոյսի եւ գոյատեւման մասին:

Երկու պատերազմներուն միջեւ գտնուող ազգի մը ետին պատկերին դէմ, ֆիլմը մեզի կը ծանօթացնէ չորս արցախցի կիներ. Սօսէ Բալասանեան՝ Համաշխարհային ճիւղային մարտարուեստի ակադեմիայի, որ կը պայքարի թէ՛ մարզադաշտին եւ թէ՛ ռազմադաշտին վրայ, Սիրանուշ Սարգսեան՝ բաղաբացիական ծառայող եւ բաղաբացի խորհուրդի թեկնածու, որ կը մարմնաւորէ կանանց բաղաբացական իրաւունքներու պայքարը, Գայիանէ Համբարձումեան՝ Արցախի կանանց միակ կեդրոնի հիմնադիրը, որ կը ստեղծէ ապաւեն մը խոցելի կիներու համար եւ Սվետա Յարութիւնեան՝ միայնակ մայր մը, որ արցախեան հողը կը մաքրէ պատերազմէն մնացած ականներէն:

Մկրտիչեանի զգայուն բեմադրութիւնը կը փայլի, երբ 2020-ի պատերազմը անսպասելիօրէն կը բռնկի: Այս շրջադարձը ֆիլմը կը վերածէ քաոսի եւ տեղահանութեան հրատապ արձանագրութեան: Երբ Սօսէն ճիւղային մարզումներէն կ'անցնի զինուորական պատրաստութեան, կամ երբ Սվետայի հեռաձայնի զանգերը իր զաւակներուն անպատասխան կը մնան Ստեփանակերտի ռմբակոծութեան ընթացքին, պատերազմի մարդկային կորուստը կը դառնայ ցնցող իրականութիւն:

Ֆիլմին արժէքը կը կայանայ Մկրտիչեանի նուրբ մօտեցումին մէջ: Փոխանակ պատերազմի բռնութիւնը շեշտելու, ան կը կեդրոնանայ առօրեայ պահերուն վրայ՝ սուրճի պատրաստութենէն մինչեւ կանանց կեդրոնի հաւաքոյթները: Այս «սովորական» պահերը կը դառնան

ԳԱԼ ՏԱՐԻ ԵՐԵՒԱՆ

Հայոց ցեղասպանութեան յիսնամեակը անկիւնադարձային էր. անկէ ետք թափ առաւ ճանաչման ու պահանջատիրական հոլովոյթը: Անոր հետ էր նաեւ, որ ծնունդ առաւ «Գալ տարի Վան» կարգախօսը, որ երկա՛ր տարիներ ափն ներշնչեց իր պատմական հողերէն բռնախլուած հայուն: Այսօր, այդ կարգախօսէն 60 եւ Ցեղասպանութենէն 110 տարի ետք, նպատակայարմար է որ աշխարհասփիւռ հայերը նոյն տրամաբանութեամբ մտածեն Հայաստան վերադառնալու մասին՝ որդեգրելով «Գալ տարի Երեւան» կարգախօսը ու գործադրեն լոկ կամեցողութեան վրայ հիմնուած այդ քայլը:

Քանի մենք ունեցանք «Երգ Հայաստանի», պիտի չմնանք միայն «Վերջ Հայաստանի»ով: Անկախութեան եւ ինքնիշխանութեան պահպանման ձգտող, պատասխանատու միտք ու կամք դրսեւորող եւ պետականութեան թիկունք կանգնող հայ ժողովուրդը առաջին հերթին պիտի հաւատայ, թէ պայքարելու եւ պահանջելու առաջին ռազմավարութիւնը Հայաստան հայրենիքին հանդէպ անմնացորդ սերն ու անխախտ հաւատքն է, հոն ապրին ու արարեն Ե, Հայաստանի Հանրապետութեան հզօրացման օժանդակելն է: ■

L.S.

02 ապրիլ 2025

(Keghart.org)

հեղինակաւոր վկայութիւններ ընդհատուած կեանքի եւ անխախտ յոյսի մասին: Ֆիլմի երկատուած կառուցուածքը՝ հմտօրէն խմբագրուած Մկրտիչեանի եւ Ալեքսանտրիա Պոմպախի կողմէ, կը շեշտէ պատերազմի «առաջ»-ն ու «ետք»-ը՝ պահպանելով իր մարդկային հիմքը:

«Լիլում Է, չի լիլում»-ը, որուն վերնագիրը քաղուած է հայկական աւանդական հեքիաթի բացման բանաձեւէն, պարզ վաւերագրութենէն անելի՝ խորունկ իմաստ ունի: Իրաքանչիւր կին կը կիսէ առասպել մը իր հայրենիքին մասին, վայր մը, որ կրնայ այլեւս գոյութիւն չունենալ, բայց որուն պատմութիւնները կը շարունակեն ապրի:

Ֆիլմի աւարտին, չորս կիները կը հաւաքուին լեռնագագաթի մը վրայ, մայրամուտի ոսկեգոյն յոյսին տակ: Այս գրեթէ առասպելական տեսարանը կը հակադրուի անոնց տարած տառապանքին՝ դառնալով խորհրդանշիչ մը վերապրումի եւ յոյսի: FIPRESCI մրցանակը եւ «Ոսկե ծիրան»-ի (Golden Apricot Yerevan International Film Festival) յատուկ յիշատակումը կը հաստատեն ֆիլմին արժէքը, բայց անոր իսկական յաջողութիւնը կը կայանայ անոր մէջ, որ կը յաջողի պատկերել, թէ ի՞նչ կը նշանակէ պայքարիլ եւ յուսալ, նոյնիսկ երբ շուրջդ աշխարհը կը փլուզուի: ■

(yerakouyn.com)

MOTION 24.4259 - FORUM SUR LA PAIX DANS LE HAUT- KARABAGH

RETOUR À UNE PRIORITÉ DE LA POLITIQUE ÉTRANGÈRE SUISSE: LE CAUCASE DU SUD

Werner THUT*

Les réponses du Conseil fédéral aux nombreuses interventions des parlementaires et des commissions de politique extérieure, demandant depuis 2020 un soutien accru à l'Arménie dans la guerre contre l'Azerbaïdjan, sont brèves et creux. Les déclarations demeurent vagues et éludent les questions essentielles. Au lieu de fournir des réponses concrètes, le Conseil fédéral se réfère à des principes généraux du droit international, adressés indistinctement à l'agresseur comme à la victime. Aucune mesure ou initiative pertinente n'est clairement envisagée.

Comme le montre une nouvelle étude**, cette posture neutraliste s'est essentiellement imposée avec l'entrée en fonction du conseiller fédéral (et ministre des affaires étrangères) Cassis en 2018. Elle contraste fortement avec la politique étrangère engagée et proactive des années 2000 à 2015, bien plus conforme à l'esprit et à la lettre de l'article 54 de la Constitution fédérale.

Par des majorités claires, le Parlement a redressé la situation en mandatant le Conseil fédéral - par la motion 24.4259 - d'organiser, dans un délai d'un an, un dialogue entre l'Azerbaïdjan et des représentants des Arméniens du Haut-Karabakh. L'objectif est de négocier un retour sécurisé et collectif des habitants arméniens historiquement installés dans la région. Plus de 100 000 habitants de cette enclave ont été expulsés par l'Azerbaïdjan en quelques jours, dans le cadre d'un acte de nettoyage ethnique à l'automne 2023.

Cette décision parlementaire a été accueillie avec gratitude, voire avec enthousiasme, en Arménie et dans la diaspora mondiale, y compris en Suisse. Mais peut-elle réellement produire un effet concret?

Dans le même temps, les médias rapportent des avancées dans les négociations intensives entre l'Arménie et l'Azerbaïdjan - allant jusqu'à évoquer une paix imminente. Dans ce contexte, le Premier ministre arménien Nikol Pashinyan a souligné à plusieurs reprises le 26 mars 2025 au Parlement, que le mouvement du Karabakh pour l'autodétermination du peuple du Haut-Karabakh ne devrait plus être poursuivi.

Ce mandat n'est-il donc pas devenu caduc? Pour les prochaines étapes, il serait utile de se laisser guider par les faits plutôt que par l'euphorie ou les vœux pieux.

La décision parlementaire constitue un signal politique clair adressé au Conseil fédéral. Toutefois, rien ne garantit qu'il en prenne acte et la mette en œuvre de manière sérieuse. La liste des motions de

Werner Thut, lors de la réception d'adieu organisée en son honneur à l'ambassade de Suisse en Arménie en avril 2024
(© Embassy of Switzerland in Armenia)

politique étrangère transmises ces dernières années - mais que le Conseil fédéral n'a mises en œuvre que de manière partielle, voire pas du tout, parfois pour des raisons compréhensibles - est longue.

Ce sort pourrait également menacer la motion 24.4259, qui exige un dialogue impliquant des représentants du peuple de l'État de facto du Haut-Karabakh, liquidé par l'Azerbaïdjan en 2023. Et ce, précisément au moment où d'anciens représentants - aujourd'hui emprisonnés à Bakou - sont condamnés dans le cadre de procès-spectacles.

De plus, les optimistes et opportunistes, pour qui détourner le regard reste l'option la plus commode pour la Suisse, pourraient considérer ces efforts comme superflus - la paix semblant à portée de main.

Mais de nombreux éléments laissent penser qu'il s'agit plutôt d'une capitulation progressive de l'Arménie que d'une paix durable. Les exigences de l'Azerbaïdjan sont nombreuses et substantielles: modification de la Constitution arménienne, retrait de toutes les plaintes déposées auprès des juridictions internationales et annulation des jugements existants, sans oublier de nouvelles revendications territoriales. Par ailleurs, l'Azerbaïdjan rejette les mécanismes de vérification internationaux et exige le retrait de la mission de surveillance de l'Union >>>

* Werner Thut était jusqu'en juin 2024 directeur régional adjoint du programme suisse de coopération au développement dans le Caucase du Sud. Dans cette fonction, il était responsable du programme de la Coopération Suisse au développement en Arménie, où il occupait également le poste de chef de mission adjoint.

** *Neutralisme ou mandat constitutionnel? Les relations helvético-arméniennes d'hier et d'aujourd'hui* par Werner Thut et Hans-Lukas Kieser (disponible sur academia.edu)

RETOUR À UNE PRIORITÉ DE LA POLITIQUE ÉTRANGÈRE SUISSE: LE CAUCASE DU SUD

»»» européenne. L'expulsion du CICR (Comité international de la Croix-Rouge) fait disparaître le dernier mécanisme de protection garantissant un traitement équitable des prisonniers de guerre arméniens et du Haut-Karabakh, lesquels sont condamnés à l'issue de procès-spectacles.

Ce qui pèse également lourdement, c'est ce qui n'est pas abordé: la question géopolitique centrale - la création d'une voie de transit à travers la région de Zanguezour - demeure ignorée. La nature juridique internationale de l'accord de paix en discussion reste floue. Il n'est fait mention que d'un «accord» et non d'un «traité», avec des obligations claires et des mécanismes d'application.

Autrement dit: ce conflit est très probablement encore loin d'une solution durable et juridiquement viable au regard du droit international. Il faut non pas moins, mais davantage d'attention et d'engagement internationaux pour éviter une nouvelle guerre, dont les conséquences seraient prévisiblement catastrophiques pour l'Arménie. Des approches multilatérales impliquant des acteurs clés - notamment l'Union européenne - sont dès lors indispensables.

Cela suppose une réelle volonté politique et une diplomatie créative de la part du Ministère des Affaires étrangères de la Confédération helvétique, afin de ne pas écarter trop rapidement la motion comme irréalisable. Et une vigilance accrue du Parlement ainsi que du public concerné pour éviter que cela ne se produise.

Pourquoi la Suisse devrait-elle s'engager dans le Caucase du Sud? Parce que l'Arménie constitue un point chaud géopolitique où la Russie, l'UE, la Turquie et l'Iran défendent des intérêts profondément divergents. Il est aujourd'hui évident que les questions de guerre et de paix en Europe ne se décident pas uniquement sur les champs de bataille ukrainiens. Plusieurs États post-communistes sont directement impactés par ce conflit. Renforcer la résilience, les perspectives d'avenir et la stabilité politique et économique de l'Arménie est donc également dans l'intérêt direct de la politique de sécurité de la Suisse. À long terme, cela contribue aussi à la préservation de son ordre fondamental fondé sur la liberté, et à sa survie globale.

Les moyens et les leviers d'action de la Suisse incluent un rôle actif dans des forums internationaux comme l'OSCE, des positionnements clairs fondés sur le droit international et les standards des droits humains en cas de violation, des offres de participation à des mécanismes de vérification et de surveillance, ainsi que l'extension, plutôt que la réduction - ce qui constitue une véritable menace aujourd'hui - de la coopération au développement

Vient de paraître

LE LONG COMBAT DES AÎNÉES POUR LE CLIMAT par Sevan PEARSON

Le 9 avril 2024, la Cour européenne des droits de l'homme rend publique une décision qui révolutionne la justice climatique. Pour la première fois, cette instance supranationale condamne un pays - la Suisse - pour ses manquements dans la lutte contre le réchauffement du climat. Ce verdict est appelé à faire jurisprudence dans les 46 États membres du Conseil de l'Europe.

Le long combat des Aînées pour le climat retrace l'histoire d'un groupe de femmes suisses qui ont choisi la voie juridique pour obliger leur pays à prendre des mesures contre le dérèglement climatique. Raconter leur parcours, ainsi que les remous provoqués par cette décision historique, notamment au Parlement fédéral, c'est mettre en lumière une action pionnière: sur ce sujet, jamais personne n'avait encore attaqué un État dans une cour internationale. Une année après l'arrêt des juges de Strasbourg, cette enquête reposant sur de nombreux témoignages décrypte les leviers citoyens pour faire avancer la clause climatique et les résistances qu'ils suscitent. ■

Sevan Pearson est journaliste RP à *La Liberté*, et a suivi dans ce cadre l'épopée judiciaire des Aînées pour le climat. Il est également docteur en histoire de l'Université de Lausanne, et l'auteur d'une thèse intitulée *Wem gehört Bosnien? Die Nationalitätspolitik der Kommunisten in Bosnien und Herzegowina, 1973-1974* (Stuttgart, Ibidem-Verlag, 2019).

Editeur: EPFL Press
Collection: Savoir Suisse

dans la région. Cela implique notamment de renforcer l'orientation actuelle vers une collaboration régionale et transfrontalière. Ces mesures, qui doivent encore être affinées et hiérarchisées, exigent cependant une volonté politique du ministère dirigé par le conseiller fédéral Cassis - une volonté absente depuis une décennie. En d'autres termes: un retour à une priorité de politique étrangère centrée sur le Caucase du Sud. ■

W. Th.

(Networkarmenia.ch)

RENCONTRE AVEC ARA KHZMALYAN, DIRECTEUR DU MATENADARAN

Engagement pour la préservation, la recherche et l'internationalisation du patrimoine arménien

Le 26 mars 2025, une rencontre a eu lieu au Centre arménien de Genève avec M. Ara Khzmalyan, directeur de Matenadaran, Institut de recherche Mesrop Mashtots sur les manuscrits anciens. Au cours de cette réunion, organisée par l'Ambassade de la République d'Arménie en Suisse et le Centre arménien de Genève, M. Khzmalyan a présenté, à l'aide de vidéos, un bref aperçu des activités et programmes mis en oeuvre par le Matenadaran. Mmes Hasmik Tolmajian, ambassadeur d'Arménie en Suisse, et Valentina Calzolari, responsable de l'Unité d'arménien de l'Université de Genève, ont également pris la parole.

(Crédit photo: Page Facebook Matenadaran)

«Le Matenadaran est notre plus grand trésor national, notre passeport dans le monde. Il est le symbole de nos aspirations nationales, de notre savoir et de notre identité en tant que peuple éclairé. Nous n'avons jamais été vaincus dans ce domaine.»

C'est par ces mots que M. Khzmalyan a commencé sa présentation. Le bâtiment du Matenadaran donne l'impression d'un sanctuaire, d'une forteresse imprenable à chaque Arménien qui voue le plus grand respect à cette structure. Depuis quelque temps, la direction essaye de rapprocher le public à cette institution afin qu'il se l'approprie et en assume la responsabilité.

Le Matenadaran propose une dizaine de programmes éducatifs destinés aux écoliers et aux adolescents, comprenant des cours théoriques et des travaux pratiques tels que la fabrication du parchemin ou des pigments. Ces programmes combinent l'histoire, le savoir-faire ancien et la transmission culturelle.

La science est au cœur des actions du Matenadaran dont l'objectif est de promouvoir la recherche arménologique à l'échelle internationale, en comblant des décennies de retard dans la diffusion de notre culture dans des langues étrangères. Ses publications sont désormais majoritairement éditées en langues étrangères, notamment à travers la revue scientifique MEMAS publiée hors d'Arménie, avec une majorité d'auteurs internationaux.

En 2024, le Matenadaran a organisé six colloques internationaux dont le Congrès international d'arménologie qui a réuni plus de 40 experts et des représentants de tous les centres de manuscrits arméniens. Cela marque le début d'une collaboration plus étroite pour la préservation et la valorisation des manuscrits.

La préservation et la restauration des manuscrits occupent une place importante dans les activités du Matenadaran, qui développe continuellement ses capacités techniques. Récemment, un partenariat avec la Banque Ararat a permis de créer un laboratoire biochimique moderne et d'acquérir des équipements de haute précision, comme un scanner à rayons X pour analyser les matériaux des manuscrits.

Le «rapatriement des manuscrits» est un projet ambitieux qui vise à retrouver les manuscrits arméniens dispersés dans le monde, notamment ceux mis aux enchères, afin d'assurer leur pérennité. En effet, c'est au Matenadaran que se trouvent les meilleurs professionnels de la restauration de la région et les meilleures conditions de conservation. Grâce à l'aide du gouvernement et de banques partenaires, 60 unités manuscrites ont été acquises et rapatriées en un an et demi.

Dans le cadre de sa coopération avec les centres de manuscrits de la diaspora, le Matenadaran a offert en 2024 un équipement de numérisation au monastère Mkhitariste de Venise.

«Nous avons une devise: Plus nos valeurs sont anciennes, plus leur présentation doit être innovante. C'est pourquoi nous entreprenons le rebranding du Matenadaran et prévoyons d'y ouvrir une boutique et un café. Les valeurs éternelles et l'innovation doivent avancer côte à côte pour que nous restions compétitifs et attractifs» a conclu M. Khzmalyan. ■

M.S.

Vins fins d'Arménie en direct.

Liste de prix sur demande

jv.nigolian@bluewin.ch

079 889 35 13

ORIGINS WINE

Case postale 240

1226 THÔNEX

ՆԵՐՈՂՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ԽՆԴՐԵՆ ՉԱՅԵՐԻՑ. ԾԻԾԵՌՆԱԿԱԲԵՐԴԻ ԹՈՒՐՔ ԱՅՑԵԼՈՒՆԵՐԻ ՉՅՐԱՊԱՐԱԿՈՒԱԾ ԳՐԱՌՈՒՄՆԵՐԸ

Լաուրա ՍԱՐԳՍԵԱՆ

Հայոց ցեղասպանության թանգարան-ինստիտուտի ցուցադրությունը Օսմանեան կայսրությունում իրականացրած Հայոց ցեղասպանության և դրա հետևանքների մասին, խորը տպավորություն է թողել միլիոնավոր այցելուների վրայ: Նրանց թում են նաև էթնիկ թուրքեր:

Իրենց գրառումներում նրանք դատապարտում են անցեալի յանցագործությունները, ակտուսանք յայտնում, ներողություն խնդրում հայ ժողովրդից և ընդգծում, որ չեն կարող մոռանալ կատարվածը:

Յուշամատենում գրառում կատարած առաջին թուրք հիւրերից մեկը «Ընդդեմ ցեղասպանության միաւորում» գերմանական կազմակերպության հիմնադիր Ալի Էրթեմն էր: Նա մահացել է 2021 թուականին, իր կենսի շուրջ 20 տարին նուիրելով Հայոց ցեղասպանության, ինչպես նաև յոյների և ասորիների ցեղասպանությունների ճանաչմանն ու դատապարտմանը:

2001 թուականի ապրիլի 24-ին Ծիծեռնակաբերդ և թանգարան-ինստիտուտ այցելած Ալի Էրթեմը գրել է, որ երբեք չի մոռանայ այն, ինչ տեղի է ունեցել 1915 թուականին:

«Մենք երբեք չենք մոռանայ 1915 թ. ապրիլի 24-ը, որպեսզի ապրիլի 24-ները այլևս չկրկնուեն/չապրուեն: Հայ ժողովրդի ապրած ցեղասպանության ցաւը կը մնայ սպի մեր խղճի վրայ և սուգ մեր սրտերում, քանի դեռ այն չի ճանաչուել/ընդունուել որպես ցեղասպանութիւն», - գրել է Էրթեմը:

Թողած գրառումներից է 2001 թ. թուագրուած թուրքերէնով անանուն հաղորդագրութիւնը Թուրքիայում ապրող քրդից: Հեղինակն ընդգծել է, որ գիտակացաբար է ընտրել թուրքերէնը:

«Ես էլ որպէս մի թուրք: Ատում եմ 1915 թուականի կոտորածը՝ 20-րդ դարի ամենամեծ կոտորածը: Թուրքերէն եմ գրում, որպէսզի մի օր կոտորած գործածները կարդան՝ իմանան որպէս ով են մնացել պատմութեան մէջ», - գրել է թուրք այցելուն:

Սաբիհա Սերափ Էրբաշը, որը Նոյնպէս Թուրքիայից էր Հայաստան ժամանել, յուշամատենում գրառում է արել 1999 թուականի ապրիլի 24-ին: Նա իր ուղերձում պատրաստակամութիւն է յայտնել միանալ ցեղասպանութեան ցանկացած դրսևորման դէմ պայքարին:

«Սիրելի՛ հայ ժողովուրդ, ես գիտեմ, որ միակ միջոցը, որը ձեզ ստիպելու է մոռանալ այն, ինչը արուել է ձեր ապրած տարածքում, դա ամբողջ աշխարհում ցեղասպանութիւնների դէմ պայքարելն է: Ես խոստանում եմ աշխարհի բոլոր մարդկանց այս սուրբ վայրում պայքարել դրա դէմ», - նշել է Էրբաշը:

Թուրքիայից մէկ այլ այցելու, որը գրառում է կատարել Զուրդիստանի աշխատավարկան կուսակցութեան անունից, նշել է՝ հենց հալածուած ժողովուրդներն են ամենից յաճախ լաւագոյն ընկերներ դառնում: Նա յիշեցրել է հայ և թուրք ազգերի պատմական ընկերութեան, ինչպէս նաև կանանց դերի կարևորութեան մասին՝ ժողովուրդների և հասարակութեան մշակոյթը կրելու և ներկայացնելու հարցում:

«Հայ և թուրք կանանց դերակատարումը/ մասնակցութիւնը ու լեզուն թուրք կանանց պայքարում նշանակութիւն են ունենում: Երկու ժողովուրդների բարեկամութիւնը հիմնուած է պայքարի և փոխադարձ աջակցութեան վրայ: Սիրում ենք ձեզ և միշտ ձեզ հետ ենք», - գրել է նա 1999 թուականի սեպտեմբերի 16-ին:

Նոյն ամսում յուշամատենում գրառում է կատարել նաև Սաբրի Տասը. «Թուրք լինելը մարդկային արժանապատուութիւն կորցնելն է. պատուազուրկ ազգը կամ մարդն աւարտուել է... Պատմութիւնը վկայում է, որ ոչ մի ազգ ջարդերով չի ոչնչացուել: Թէև Հայ ազգն ապրել է պատմութեան մէջ ամենաբարբարոսական կոտորածը, սակայն այն չի աւարտուել: Աւարտուած ու անյետացած ազգերը նրանք են, որոնք իրենց մարդկային արժեքներն են կորցրել»:

Տասը կոչ է արել պահպանել մարդկութեան նկատմամբ հաւատը և յոյսը՝ ընդգծելով, որ թուրքերը Նոյնպէս պատմութեան ինչ-որ պահի կը վերագտնեն իրենց մարդկայնութիւնը, Նոյնիսկ եթէ դրա համար դարեր պահանջուեն:

«Նրանք ներողութիւն են խնդրելու ողջ Միջագետքից ու աշխարհի մարդկութիւնից՝ յատկապէս Հայ ժողովրդից: 1915 թ. Հայոց ցեղասպանութեան նահատակների յիշատակը մենք կարող ենք յարգել՝ տեղ կանգնելով մեր համամարդկային արժեքներին», - 1999 թուականի սեպտեմբերի 7-ին գրել է նա: ■

(...)

(arm.sputniknews.ru)

UN SOUFFLE ARMÉNIEN AU SALON DU LIVRE DE GENÈVE: CULTURE, MÉMOIRE ET SAVEURS À L'HONNEUR

Marie WURRY

Du 19 au 23 mars 2025, le stand arménien a une nouvelle fois illuminé le Salon du Livre de Genève, avec une présence aussi constante qu'engagée depuis plus de 25 ans. Organisé par la Fondation Topalian, ce stand est bien plus qu'un simple espace d'exposition, c'est une véritable ambassade culturelle, vivante et chaleureuse. Alors que d'autres exposants disparaissent ou se renouvellent, le stand arménien traverse les années avec la même passion, et une équipe soudée de bénévoles est au rendez-vous.

Équipe des bénévoles, Madeleine, Tatev, Tatevik, Maria, Maral, Alain N., Jasmine, Hayguhi, Araxi, et Alain W.

Ces bénévoles, discrets mais essentiels, donnent au stand une âme unique. Toujours souriants, accueillants, ils portent haut les valeurs de partage, de transmission et de convivialité. Leur travail de préparation, leur présence constante et leur énergie communicative ont encore une fois été salués par les visiteurs comme par les autres exposants. D'ailleurs, ces derniers se sont passés le mot. Il fallait absolument faire un détour par le stand arménien pour y déguster la savoureuse cuisine maison.

Et quelle cuisine! Ce sont les mamans arméniennes, véritables gardiennes des traditions, qui ont mis la main à la pâte pour préparer avec amour les spécialités proposées. Pain lavash encore tiède, dolmas enroulés à la main, pâtisseries au miel et aux noix, fruits secs, sans oublier le vin arménien, chaque bouchée était une immersion dans une culture qui se raconte aussi par les saveurs. Cette dimension culinaire a transformé le stand en lieu de vie, d'accueil, et de retrouvailles sensorielles.

Mais le stand ne se limitait pas aux plaisirs de la table. L'esprit était tout autant nourri par un programme d'une richesse remarquable: conférences historiques, présentations d'ouvrages, discussions artistiques, projections, témoignages et débats sur la mémoire. L'accent était mis sur la diversité des approches, la profondeur des contenus, et l'ouverture à tous les publics.

À la coordination de ce programme exigeant, Alain Navarra-Navassartian, Docteur en histoire de l'art et sociologie ainsi que président de l'organisation Hyestart, jouait un rôle central dans le succès du stand Arménie - Hayastan. Modérateur attentif, engagé et passionné, il accompagnait chaque intervenant, lançait les débats avec finesse, et créait une atmosphère d'échange sincère. Son investissement a été salué par tous, tant pour la qualité des contenus que pour la chaleur humaine qui régnait à chaque rencontre.

Parmi les temps forts, on retiendra les interventions sur les architectes arméniens d'Istanbul, la famille Balian, les ruines emblématiques d'Ani, les enjeux du patrimoine du Haut-Karabagh, ou encore les réflexions sur la mémoire effacée des Arméniens de Turquie. Du côté littéraire, des ouvrages comme «La bibliothèque et le survivant», «Les chemins de ma vie», ou «L'Arménien du Roi Soleil» ont révélé des histoires poignantes, où l'intime croise l'Histoire avec un grand H.

Un autre moment marquant a été la présentation des œuvres originales de Jean Boghossian. Pour la première fois cette année, le public a eu l'opportunité de découvrir ses créations en direct, offrant une perspective inédite sur son travail.

Cette édition a été d'autant plus marquante que Son Excellence l'Ambassadrice d'Arménie en Suisse, Hasmig Tolmajian, ainsi que Arayik Harutyunyan, Chef de cabinet du Premier ministre arménien, nous ont fait l'honneur de se joindre à l'événement apportant leur soutien et soulignant l'importance de la culture et de l'art comme vecteurs de dialogue et de mémoire.

Le stand arménien a également mis en lumière l'art contemporain, avec la présence de Jean Boghossian, Melik Ohanian, ou encore Adelina Cüberyan-von Fürstenberg, qui a partagé son parcours de curatrice à la renommée internationale. Les Fondations Boghossian et Bullukian ont présenté leur travail de mécénat culturel et éducatif, prolongeant l'engagement arménien au service de l'art et du dialogue entre les cultures.

Pendant cinq jours, le stand arménien s'est présenté comme un carrefour de mémoire, d'échanges, et de transmission. Grâce à l'implication des bénévoles, à l'enthousiasme des intervenants, à l'énergie des mamans de l'école arménienne, et à la vision de la Fondation Topalian, c'est un peu de l'Arménie qui s'est invité à Genève avec ses mots, ses images, ses goûts, et surtout son cœur selon sa devise «Hay abrink!». ■

LE LIVRE-ALBUM «L'AIGLON BLESSÉ» DU PHOTOGRAPHE ET RÉALISATEUR ARMÉNO-SUISSE DEMIR SÖNMEZ APPORTE UN NOUVEAU REGARD SUR LA GUERRE DE 44 JOURS

Angela HAMBARTSUMYAN

La guerre de 44 jours, des histoires humaines, de la douleur, de l'espoir et l'attente de la lumière. Dans son livre-album bilingue arménien-français «L'Aiglon blessé», le réalisateur et photographe arméno-suisse Demir Sönmez documente la lutte et la perte du peuple du Haut-Karabakh. Avec des notes et des commentaires accompagnant les photographies, il emmène le lecteur sur les champs de bataille à Stepanakert, Chouchi, Martakert, Martouni et ailleurs.

Né à Karin (Erzurum), Demir Sönmez, qui n'a découvert ses racines arméniennes qu'à un âge mûr, a présenté son précieux livre-album en Arménie dans le cadre de la «Semaine du Génocide» organisée par les éditions Newmag et l'Union Générale Arménienne de Bienfaisance, à l'occasion du 110e anniversaire du génocide arménien.

Dans un entretien avec la correspondante d'Armenpress, le photographe confie que la découverte de ses origines arméniennes a rendu sa vie plus difficile:

«Je me suis engagé dans des actions liées à la mémoire du génocide arménien, ce qui a compliqué davantage mon existence. A partir de 1978, j'ai été emprisonné, et même avant cela, j'étais impliqué dans la lutte politique. À ma sortie de prison, je me suis tourné vers le journalisme et la photographie, en me consacrant à des sujets sociaux et politiques. Cela m'a valu d'être expulsé de Turquie en 1990. En Suisse, j'ai repris la photographie», raconte-t-il.

Demir Sönmez écrit sur les droits de l'homme, la justice sociale et la diversité. Il affirme que son livre consacré à la guerre de 44 jours a une valeur documentaire: c'est un témoignage de mémoire, un hommage aux victimes et un appel à la conscience de toute l'humanité.

Il s'est rendu en Irak, en Syrie, mais c'est un ami de longue date - feu Raffi Hermon Araks, rédacteur en chef du service d'information en langue turque de l'agence nationale de presse «Armenpress» - qui a incité Demir Sönmez à documenter les événements majeurs du Haut-Karabakh en 2020.

«Il m'a appelé et m'a dit: comment se fait-il que tu couvres des événements dans différents pays, mais que tu ne parles pas de nous?» J'ai alors décidé de venir ici. C'étaient des temps difficiles, en pleine pandémie, mais je suis venu. Je voulais être aux côtés de mon peuple et porter sa voix dans le monde», se souvient Sönmez.

Le livre a d'abord été publié en anglais et en français. Quatre des photographies qu'il contient ont reçu des prix prestigieux et ont été exposées pendant un an dans plusieurs galeries en Suisse.

Encouragé par ce succès, Demir Sönmez est venu à Erevan en 2022 pour publier une version arménienne de l'ouvrage.

Dans cette nouvelle édition, présentée au public par les éditions Newmag, outre les photographies de l'auteur sur le thème de la guerre, sont également incluses des images fournies par l'agence de presse nationale Armenpress (photographe: Hayk Manukyan), illustrant les événements de 2023: le dépeuplement du Haut-Karabakh et l'arrivée des réfugiés d'Artsakh en Arménie.

Selon Sönmez, ces archives photographiques complètent l'histoire.

«Notre partenaire, notre compatriote, a accompli un travail très important et durable. Je pense que de tels travaux ont une grande importance pour sauver les événements historiques de l'oubli du temps. L'agence de presse "Armenpress" est également consciente de son engagement à transmettre les événements historiques aux générations futures de manière documentée et exacte, et c'est avec cette responsabilité qu'elle a abordé et, avec une grande joie et fierté, fait partie de la publication de ce livre», souligne Nariné Nazaryan, directrice de l'agence de presse «Armenpress».

Selon elle, l'équipe créative de l'agence a documenté et transmis à l'archive de «Armenpress» des images précieuses des localités frontalières telles que Kornidzor, Goris et Vayk, où les autorités arméniennes ont rapidement organisé l'accueil et l'enregistrement des compatriotes déplacés de force du Haut-Karabakh. Ces images permettront aux générations futures de savoir que même au XXIe siècle, le monde avancé a été témoin de génocides et de déplacements massifs de populations.

Le photographe Arayik Balayan, également présent au centre des événements en 2020, a photographié ce qu'il a pu. Il a souvent eu l'opportunité de tra- >>>

ԱՂԻԲԵԶԱՆԱԿԱՆ ՎԱՆԴԱԼԻԶՄԻ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐՆ ՈՒ ՌԱԶՄԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆՆ ԱՐՑԱԽՈՒՄ

Աղրբեջանը շարունակում է համակարգուած ոչնչացնել հայկական հետքն Արցախում: Հողին են հաւասարեցում եկեղեցիներ ու յուշարձաններ, ամբողջական գիւղեր՝ Մարիամաձոր, Ծամձոր, Զարինտակ և այլն, հասարակական նշանակութեան շինութիւններ ու թաղամասեր: Այսպէս՝ Ստեփանակերտում ոչնչացուել են ամբողջական բնակելի թաղամասեր, քաղաքի պատմական հատուածը, կառավարական շէնքեր:

Աղրբեջանի կողմից այս գործելակերպն ամենևին էլ չէ, այլ՝ տասնամեակներ շարունակ իրագործուող ռազմավարութիւն. տարածքի իւրացումն իրականացւում է հայկական հետքը ջնջելով ու մոռացութեան տալով. վկան Ջուղայի խաչքարերի ոչնչացումը:

Երկար տարիներ իրեն ներկայացնելով դարաբաղեան հակամարտութեան զոհի կարգավիճակում՝ Աղրբեջանն առաջին պլան եր բերում տարածքային ամբողջականութեան սկզբունքն ու, իբրև թէ, մէկ միլիոն փախստականների հարցը՝ երբեք չթաքնելով հայկական հետքի բացառումը:

Այն, ինչ Աղրբեջանն անում է Արցախում 2020 թուականից յետոյ, ի ցոյց է դնում նրա անելի մեծ նպատակը, վերաբերմունքն ու ռազմավարութիւնը, որն իրականացւում է տարբեր ձևերով, ինչպէս՝ հայկական մշակութային ժառանգութեան աղուանականացում կամ ոչնչացում:

Ժառանգութեան ոչնչացումն ու իւրացումը նպատակ է հետապնդում ջնջել տեղական բնակչութեան և տարածքի միջև կապը, նուաճել տարածք, ու փորձել օրինականացնել նուաճողի իրաւունքն այդ տարածքի նկատմամբ: Առկայ է այս երևոյթի ուսումնասիրութեանը նուիրուած մեծածաւալ գրականութիւն, իսկ յիշողութեան ջնջման երևոյթը հակամարտութիւնների և ցեղասպանութիւնների ուսումնասիրութեան թեմաներից է: Տարածքի իւրացումն ու բռնակցումը իրականացւում է բնիկ բնակչութեան տեղահանութեամբ, ոչնչացմամբ ու նրանց պատմութիւնը ջնջելով, «նոր անցեալ» կառուցելով:

Յիշողութեան ոչնչացման մասին իր հետազոտութիւնում («Յիշողութեան ոչնչացում. պատերազմի ճարտարապետութիւն») Ռոբերտ Բիվանը նշում է.

LE LIVRE-ALBUM «L'AIGLON BLESSÉ» DE DEMIR SÖNMEZ APPORTE UN NOUVEAU REGARD SUR LA GUERRE DE 44 JOURS

»»» vailler, car les habitants le connaissaient et lui faisaient confiance. Selon lui, seules 15 à 20% des événements ont été photographiés.

«Je suis réalisateur de documentaires, et je comprends profondément et j'accorde une grande valeur au rôle de la documentation. Bien que récemment, j'aie commencé à me demander si cela est aussi important que nous le pensons, ou peut-être que dans le futur, cela s'avérera encore plus important, le fait qu'un document factuel soit créé est déjà significatif», a souligné Balayan, ajoutant que la résolution de telles questions ne repose pas uniquement sur les épaules du travail documentaire. ■

A.H.

(Armenpress)

Le livre est disponible à la librairie
Arménie Culture et Saveurs
Rue de Lausanne 55, Genève
www.armenie-culture-saveurs.ch

«Եթե իկ գտումներն ուղեկցւում են մշակութային գտումների քաղաքականութեամբ՝ մշտական և անշրջելի դարձնելու համար: Այն ուղղուած է կոլեկտիվ յիշողութեանը, ընդհանուր պատմութեանը և կապուածութեանը տարածքին ու կառուցուած միջավայրին: Կոչուած է արմատախիլ անելու պատմական ներկայութիւնը, ինչպէս նաև՝ ժամանակակից կեանքը: Գերեզմանների ու յուշարձանների ոչնչացումը յետին թուով էթնիկ գտումներ իրականացնելու միջոց է»:

Յիշողութիւնը ջնջելու, մոռացութեան մատնելու քաղաքականութիւնն իրականացւում է տարբեր մեխանիզմներով, օրինակ՝ ժխտում, պատմութեան վերաշարադրում՝ ըստ քաղաքական նպատակայարմարութեան, ֆիզիկական օբյեկտների ոչնչացում, տեղանունների փոփոխութիւն և նոր քարտեզի ստեղծում: Բաբուն ամբողջ ծաւալով լծուած է վերոնշեալ մեխանիզմների միջոցով իւրացնելու Արցախի տարածքը, պատմութիւնն ու ժառանգութիւնը: Ստեփանակերտում հայ բնակչութեան տեղահանութիւնից յետոյ, քաղաքում հետևողականօրէն վերացւում են յուշարձաններն ու բնակելի շինութիւնները: Դրանց տեղում կառուցւում է աղրբեջանական նարատիվներն սպասարկող քաղաքային միջավայր՝ «յաղթանակի հրապարակ», «յաղթանակի պուրակ», փողոցներին տրւում են աղրբեջանական անուանումներ: Արցախի մայրաքաղաքում 2023 թուականի հոկտեմբերից իրականացւում է քաղաքի հայկական անցեալը ջնջելու, մոռացութեան մատնելու և նոր՝ «խանթենդիական» անցեալ ու ապագայ կառուցելու քաղաքականութիւն: ■

(Գեղարդ Հիմնադրամ)

RECONNAISSANCE DU GÉNOCIDE ARMÉNIEN: ENTRE DÉSENGAGEMENT DES ÉTATS ET RESPONSABILITÉ DE LA DIASPORA

Alexis ROCHETTE KRIKORIAN

Le 24 avril, jour de commémoration du génocide arménien, a une nouvelle fois mis en lumière les tensions géopolitiques persistantes qui entourent sa reconnaissance. Cette année, deux faits marquants ont attiré l'attention: une déclaration de l'administration Trump (1), perçue par plusieurs observateurs comme un recul par rapport à la position officielle des États-Unis (qui reconnaît pourtant sans ambiguïté le génocide arménien) et l'annonce par le gouvernement arménien de la suspension de sa campagne internationale en faveur de cette reconnaissance. Ces développements soulèvent une question centrale: comment la diaspora arménienne peut-elle efficacement poursuivre son combat pour la vérité et la justice dans un contexte politique incertain?

Mémorial du génocide arménien à Erevan (2015). La photo de Hrant Dink, assassiné en Turquie en 2007, marque la continuité du génocide

Le rétropédalage de l'Union européenne: une position floue sur la question du génocide et de l'avenir de l'Arménie

Autre signal préoccupant: la mission de l'Union européenne en Arménie avait initialement publié, sur son compte X, une déclaration mentionnant explicitement le génocide. Mais cette référence a ensuite été retirée dans la version finale du communiqué officiel, suscitant une vague d'incompréhension et de critiques. Ce retrait est d'autant plus troublant que le Parlement européen (représentant direct des citoyens européens) a reconnu le génocide arménien à plusieurs reprises, dès 1987.

Cette dissonance entre les institutions de l'Union et entre États membres fragilise la cohérence de sa politique extérieure en matière de droits humains. Elle est encore accentuée par la décision de la haute représentante de l'UE pour les affaires étrangères, l'Espagnole Kaja Kallas, de se rendre à Bakou dès le len-

demain de la commémoration à Erevan pour "relancer les négociations sur un nouvel accord de partenariat et de coopération entre l'Union européenne et l'Azerbaïdjan (2)", sans mention publique des otages arméniens, de la destruction du patrimoine du Haut-Karabakh, ni du droit au retour des déplacés de force sous protection internationale. Des sujets pourtant centraux dans toute diplomatie fondée sur les valeurs.

Même Moscou n'a pas manqué de souligner cette contradiction. Maria Zakharova, porte-parole du ministère russe des Affaires étrangères, a qualifié ce revirement de «cynisme» et de «basses incroyables» (3). Ce commentaire, au-delà de sa charge politique, souligne combien la reconnaissance du génocide arménien reste un sujet hautement stratégique, utilisé comme levier dans les rapports de force régionaux.

L'engagement de la France: une voix forte dans un contexte incertain

Dans ce contexte incertain, il convient de souligner l'importance de l'engagement de la France. Celle-ci se distingue par la clarté et la constance de son engagement. Elle fut l'un des premiers pays à reconnaître le génocide arménien et a inscrit le 24 avril dans son calendrier républicain comme journée nationale de commémoration. Cet acte, à la fois symbolique et politique, témoigne d'une volonté affirmée de faire mémoire et de défendre la justice historique.

Malgré les défis actuels en matière de politique étrangère, le positionnement de la France offre à la diaspora un appui précieux, à la fois diplomatique et moral, montrant qu'il est possible de conjuguer fidélité aux droits humains et réalisme politique.

Face au désengagement, la nécessité de repenser la stratégie diasporique

La multiplication des reculs ou des silences officiels met la diaspora arménienne au pied du mur: sans réinvestissement stratégique, la dynamique de la reconnaissance viendra à s'essouffler. Il ne s'agit plus seulement de commémorer, mais d'agir tout en repensant les modalités de cette action en:

1. S'appuyant sur l'appareil diplomatique arménien sans s'y subordonner

Même si le gouvernement arménien est de fait moins actif sur la scène internationale, il reste judicieux, >>>

(1) <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/2025/04/presidential-message-on-armenian-remembrance-day-2025/>

(2) https://www.eeas.europa.eu/node/451930_fr

(3) <https://www.azatutyun.am/a/33395928.html>

RECONNAISSANCE DU GÉNOCIDE ARMÉNIEN: ENTRE DÉSENGAGEMENT DES ÉTATS ET RESPONSABILITÉ DE LA DIASPORA

➤➤➤ voire nécessaire, pour la diaspora de continuer à s'appuyer sur l'appareil diplomatique arménien lorsque cela est possible. Des collaborations ponctuelles, fondées sur des objectifs partagés et respectant l'autonomie de la diaspora, pourraient renforcer le poids du plaidoyer arménien dans les capitales clés.

2. Menant une diplomatie parallèle active

La diaspora arménienne a toujours joué un rôle moteur dans la lutte pour la reconnaissance du génocide. Elle a souvent compensé les faiblesses de l'État arménien grâce à une diplomatie parallèle agile et dynamique. Ce rôle doit aujourd'hui s'intensifier: présence accrue et coordonnée dans les forums multilatéraux (ONU, OSCE, Conseil de l'Europe...), rencontres et partenariats bilatéraux (ONG, pays), alliances avec d'autres communautés victimes de génocide. Un plaidoyer structuré, permanent et multilingue peut permettre à la question arménienne de regagner en visibilité et en légitimité.

3. Utilisant mieux les nouvelles technologies et les plateformes numériques

En utilisant les réseaux sociaux, les plateformes de partage vidéo et autres canaux numériques de manière mieux coordonnée et proactive, et en allant au-delà des seuls cercles communautaires lorsque la diaspora parle à la diaspora (sur Facebook notamment), la diaspora peut sensibiliser les jeunes générations à la cause arménienne et mieux mobiliser des soutiens à l'échelle mondiale.

4. Articulant mémoire, justice et réparation

La reconnaissance du génocide n'est pas une fin en soi. Il faut accentuer les discussions sur les réparations, la préservation du patrimoine, les droits des réfugiés ou la lutte contre l'impunité des discours négationnistes. Cette articulation entre mémoire et droit peut contribuer à renouveler le plaidoyer et à l'inscrire dans les enjeux contemporains des droits humains.

Pour maximiser l'impact de la diaspora, créer une instance indépendante à vocation internationale

Enfin, pour coordonner ces efforts et pour que ces actions aient le plus d'impact possible, il est impératif de doter la diaspora arménienne d'un organe représentatif à l'échelle mondiale. Trop souvent, les réactions ont été ponctuelles, fragmentées et réactives, singulièrement depuis la guerre des 44 jours en 2020.

Un tel organe, doté d'une capacité d'intervention diplomatique, juridique, médiatique, permettrait de structurer la voix de la diaspora dans les instances internationales. La Suisse, neutre et siège de nombreuses organisations internationales, pourrait avantageusement accueillir une telle structure. Le Conseil des associa-

Nouvelle parution

YERTIK *Architecture traditionnelle d'Arménie* Régis LABOURDETTE

Le Yertik est un dispositif architectural original que l'on retrouve dans les maisons villageoises d'Arménie et sur les territoires de l'est de la Turquie. Il se compose d'une structure en bois à éléments croisés destinée à ménager une ouverture dans le toit pour permettre l'évacuation des fumées du four creusé au centre de la pièce. Cette structure, véritable constante de l'architecture arménienne, fut reprise dans les grands palais, puis dans les porches d'églises à partir des IXe-Xe siècles, ou dans des réfectoires aux XIIIe et XIVe siècles.

Robustes poutres rigoureusement taillées ou branches mille fois enchevêtrées s'organisent en encorbellements fascinants dont la composition et l'agencement ne sont pas immédiatement intelligibles. C'est un monde impressionnant, aussi solennel qu'une cathédrale, aussi intimidant qu'un berceau: les habitants y conduisent leurs hôtes, les accompagnent, font tout pour les préparer au joyau qu'ils savent posséder, et les hôtes entrent dans l'ancienne maison, relique d'un autre temps dont la présence est attestée depuis deux mille cinq cents ans.

Ici perdure la mémoire d'un mode de vie ancestral où la lumière, le foyer et le pain sont étonnamment unis: les «pièces à pain» donnent une solution constructive et architecturale pour que ces valeurs fondamentales de l'humanité, unifiées en un axe autour duquel s'organisent l'espace, le temps et la vie, soient combinées et créent une synthèse originale et hautement symbolique. Et, en haut de cet axe, il y a le yertik, la lucarne centrale.

Les photographies qui composent le livre sont le fruit d'une quête menée par Régis Labourdet sur une dizaine d'années dans plusieurs provinces d'Arménie et en Géorgie. Outre l'aspect documentaire qui permet de cerner les diverses formes de ce dispositif architectural, l'ouvrage propose une galerie de portraits des habitants et des usagers de ces espaces aux usages traditionnels mais toujours vivaces. ■

Editions Parenthèses, collection Diasporales

tions arméniennes et arménophiles de Suisse (CAAS) pourrait initier une rencontre en ce sens.

Ce projet n'est pas une utopie. Il serait le symbole d'une diaspora qui, pour la justice et la vérité, refuse de céder au fatalisme et s'engage pour un avenir dans lequel l'Arménie et les Arméniens puissent vivre en paix, dans la dignité et en sécurité avec une Turquie enfin démocratique. ■

A. R. K.

ՄԱԹԻԿ ԷՊԼԻՂԱԹԵԱՆԻ «ԱՆԿՐԿՆԵԼԻ ՀԱԼԵՊԸ»

Երևելի Հայկաի չքնաղ օրերուն:

Երբ Հայաստանայց եկեղեցւոյ զոյգ կաթողիկոսներ Հայկաի Տէր Զօր ուխտի մեկնեցան, երբ ԳՈՂԱՐԻ համոյթները նուաճեցին Հայկաի պատմական բերդը, երբ Հայաստանի անկախ հանրապետութեան նախագահներ Հայկա այցելեցին, երբ կրթական օժանդակներ տարեկան հանդէսներուն հարկւրաւոր աշակերտներ կը տողանցէին բեմերու վրայ, երբ Գամիշլիի եւ Զեսապի (Գալատիոս) մէջ նոր եկեղեցիներ կառուցուեցան, երբ Տեառնընդառաջի նախատօնակին մօմը կը սպառէր բանկայներուն մէջ, երբ Ծաղկապարդին եկեղեցիներուն շուրջ ծնողներ իրենց նորածինները գրկած՝ Զրիստոսի Երուսաղէմ մուտքի թափօրին կը մասնակցէին, երբ Աւագ ուրբաթ երեկոյեան եօթը եկեղեցիներ կը շրջէին, երբ Համբարձման տօնին հապարաւոր հայրուհիներ պարտիկազնացութիւններ կը կատարէին, երբ հայ ոսկերիչներ լեցուն պալուսակներով առեստուր կ'ընէին Սուրիոյ քաղաքներուն մէջ, երբ լիբանանահայ օրաթերթերը ամէն կէսօր փուռէն ելած տաք հացի նման կը հասնէին ընթերցողներուն, երբ նոր անցագիր ստանալու համար առաւօտուն դիմում կը ներկայացնէին եւ կէսօրին կը ստանային, երբ ամէն վերամուտի մէն մի դպրոցական հայրորդի հայ դպրոցէ չէր պրկուէր, երբ Ներսի շուկայի առատութենէն եւ բարիքներէն շլացած ու ծանրաբեռնուած՝ տուն կու գային, երբ օտար պօսաշրջիկներու տասնեակ փոխադրակառքեր շարուած կ'ըլլային բերդին դիմաց, երբ Ս. պսակի արարողութեան ժամադրութեան տոմարը ամիսներ առաջ խճողուած կ'ըլլար առաջնորդարանէն ներս, երբ արաբերէնի կը թարգմանուէին ու կը հրատարակուէին Հայ դատի գիրքերը, երբ մշակութային ձեռնարկներ պիրար կը խաչաձեւէին, երբ Աստուածածնայ տօնին հայ սկաւառներ կը տողանցէին Զեսապի մէջ, երբ միայն յիսուն սուրիական վճարելով՝ ընտանիք մը ֆուլի ճաշկերոյթ կը սարքէր:

Մաթիկ Էպիղաթեանի «Անկրկնելի Հայկաը» հատորը լոյս տեսած է Հայկաի մէջ 2023-ին: Գիրքը ունենալ փափաքողները կրնան դիմել ԿԻԼԿԻԼ հրատարակչատան առցանց կայքը՝ www.ciliciabooks.com

FORUM NATIONAL DE LA JEUNESSE ARMÉNIENNE 2025

Le Bureau du Haut-Commissaire aux affaires de la diaspora annonce que les candidatures pour le Forum national de la jeunesse arménienne 2025 sont ouvertes.

Cette année, le Forum réunira environ 800 jeunes Arméniens de la diaspora et d'Arménie pour échanger sur le rôle croissant de la jeunesse dans la coopération entre l'Arménie et la diaspora, la mise en œuvre du potentiel des jeunes de la diaspora dans leur pays respectifs, les possibilités de mise en réseau entre les étudiants et les jeunes professionnels, et l'élaboration de nouveaux formats de coopération multilatérale.

- Lieu: Erevan, Arménie
- Dates: 5-7 août, 2025
- Tranche d'âge: 18-35

Le Forum comprend des séminaires, des ateliers, des tables rondes, des événements culturels, des expositions et un marathon de 5 km.

Formulaire de candidature:
<https://youthforumeng.aidaform.com/82025>

Les participants assumeront leurs propres frais de voyage et d'hébergement. Le Haut-Commissariat aux affaires de la diaspora fournira les repas pendant le forum.

Pour plus d'information: diaspora.gov.am. ■

Մաթիկ (Մատթեոս) Էպիղաթեան ծնած է Հայկա: Յաճախած է Ազգ. Հայկազեան վարժարան ապա, Քարէն Եփփէ Ազգ. ճեմարան: 1982 - 1984 տարիներուն հետեւած Հայկաի Միփթարեան վարժարանի հայագիտական դասընթացներուն: 1981-ին հիմնած է ԿԻԼԿԻԼ հրատուընը Հայկաի մէջ և մինչեւ 2012-ի աւարտը հրատարակած՝ շուրջ երեք հարիւր Հայերէն գիրքեր: Աշխատակցած է Հայ մամուլին, սկսելով՝ Ազգ. Քարէն Եփփէ ճեմարանի «Ծիւղեր» աշակերտական պարբերաթերթէն, ապա «Մարգիկ», «Ազգակ», «Գանձասար», «Մարմարա», «Նոր Կեանք», «Դիտակ» եւ «Կամար»:

AlpWebMaster
WEBSITES FOR PROFESSIONALS
www.alpwebmaster.com

IT Solutions • Web & Logo Design • Web Development • Custom Admin Panel

info@alpwebmaster.com
Rue de la Banque 3, CH-1700 Fribourg
Tel: +41 58 580 0770
Koryun 7 str., AM-0025 Yerevan
Tel: +374 41 808 998

PREMAT S.A.

IMPORT & EXPORT

9, RUE DES ALPES

CH - 1201 GENEVE

TEL. 022 731 69 35

LES 4 FANTASTIQUES

Philippe DERSARKISSIAN

Non, mais: Quel titre!

Non, nous ne sommes pas dans une bande dessinée des années 70.

Ici, pas de super-héros non plus, qu'ils soient mythiques, mythologiques ou emblématiques de l'univers des «comics».

Je veux vous parler de ces quatre hautes personnalités qui ont œuvré pour que l'Arménie puisse traverser les âges, certes en étant toujours et encore au sein de tensions diverses, au beau milieu de tourmentes injustes mais une Arménie qui continue d'exister malgré les tensions qu'elle subit jusqu'à aujourd'hui, mais aussi, qui reste debout face à d'autres nations violentes et belliqueuses qui arrachent les pages de notre histoire comme si cela suffisait pour nous effacer... Nous faire définitivement disparaître...

Alors, moi, à Erevan, tout en savourant mon café à la terrasse d'un de ces nombreux établissements du côté de Cascade, j'observe cette foule aimable, bigarrée et bruyante qui a remonté le fleuve de ces origines jusqu'à sa source originelle pour apprécier ici quelques jours d'immersion totale et puis repartir chez elle, sur d'autres continents, avec cette énergie nouvelle et revigorante, comme une sérénité retrouvée.

Mais quelle est la force qui nous unit, ici?

Le premier Fantastique est né vers 257 dans une famille chrétienne noble, il est originaire de Cappadoce (une région de la Turquie actuelle) où sa famille avait fui car son père, haut fonctionnaire du royaume d'Arménie, aurait été impliqué dans l'assassinat du roi arménien Khosrov Ier.

Grégoire grandit donc, en exil, dans la foi chrétienne à une époque où l'Arménie et Rome était majoritairement païennes.

Grégoire retourne cependant en Arménie pour y prêcher la foi chrétienne mais le roi Tiridate III, fils de Khosrov Ier, règne alors, et il est farouchement opposé au christianisme, le capture et le jette dans un puits profond où le pauvre Grégoire vécut 13 années.

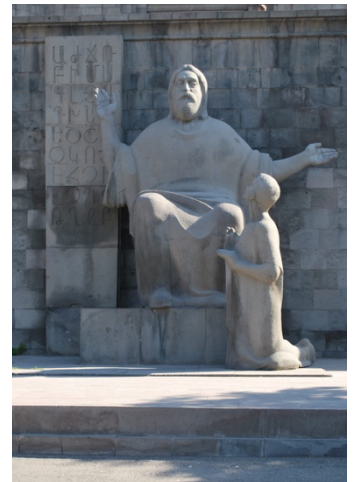
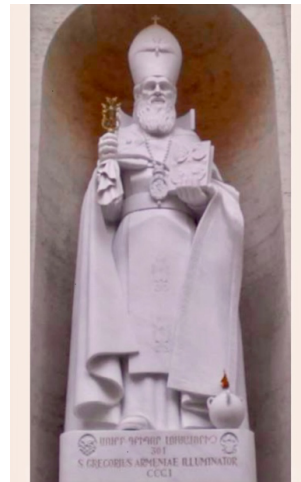
Ce fameux «puits profond» se trouve à Khor Virap et vous pouvez toujours le visiter aujourd'hui (claustrophobes s'abstenir!).

Tiridate III tombe gravement malade, devenant comme fou et victime «d'une malédiction divine». Sa sœur lui demanda de libérer Grégoire lequel à force de prière arriva à guérir le roi.

Reconnaissant, Tiridate III se convertit au christianisme et, en 301, sous l'influence de Grégoire, l'Arménie devint, avant Rome, le premier État chrétien du monde.

Saint Grégoire l'illuminateur fut nommé catholicos, il est le fondateur de l'Église apostolique arménienne.

Tiridate III - mon deuxième Fantastique - ne fut pas simplement un vecteur essentiel du passage de l'Arménie païenne à l'Arménie chrétienne mais c'est bien sous l'autorité de ces deux génies que l'impact, certes religieux, mais aussi culturel, et économique put se réaliser en Arménie. En convertissant l'Arménie, Saint Grégoire a contribué à moderniser l'économie, à la structurer autour de centres culturels, à renforcer le commerce en rejoignant la communauté internationale de l'époque (Byzance, la Syrie et bientôt Rome), cela a permis d'investir dans la construction d'églises, de monastères, eux-mêmes des pôles économiques qui donnèrent du travail à autant de paysans, artisans, tailleurs de pierres.

L'adoption du christianisme a permis aussi d'unifier le royaume sous une même foi et aussi de faciliter les relations diplomatiques et commerciales avec aussi l'importation de livres, soieries et matériaux rares. Enfin et surtout l'église a contribué largement à l'alphabétisation en créant des écoles...

Saint Grégoire l'illuminateur mourut en 331...

...30 années plus tard naquit Mesrop Machtots vous l'aurez deviné, mon troisième Fantastique.

Alors dans cette dynastie des Arsacides qui régna en Arménie de 52 à 428 après JC, de laquelle Tiridate III était d'ailleurs issue, il en est un autre qui est mon «quatrième Fantastique»: il s'agit du roi Vramchapouh.

Là encore et finalement dans un court laps de temps après la christianisation de l'Arménie, ce deuxième binôme, par l'intelligence du roi Vramchapouh et le génie de Machtots sauva l'identité arménienne. Sans ce roi visionnaire, Machtots n'aurait évidemment pas pu imposer à l'Arménie son alphabet.

À cette époque l'enseignement des écritures était dispensé en grec et en syriaque, ces deux langues étaient aussi celles de l'administration publique, >>>

LE “CODE DE DROIT” DE MKHITAR GOSH INSCRIT AU REGISTRE INTERNATIONAL MÉMOIRE DU MONDE

Le 10 avril 2025, dans le cadre de la 221e session du Conseil exécutif de l'UNESCO, par une décision unanime des États membres, le «Code de droit» (Datastanagirk) du grand penseur, scientifique, législateur, fabuliste et éducateur arménien du XIIe siècle Mkhitar Gosh, a été inscrit au Registre international Mémoire du monde 2025. Il fait partie de 74 nouveaux éléments du patrimoine documentaire approuvés par le Conseil.

La demande, présentée par l'Arménie, a été élaborée par l'Institut de recherche scientifique sur les manuscrits anciens Mesrop Mashtots.

Mkhitar Gosh est une figure importante de l'histoire médiévale arménienne, reconnu comme l'un des théologiens, penseurs et juristes les plus éminents de son époque. L'œuvre la plus célèbre de Mkhitar Gosh, le «Code de droit», est une œuvre monumentale, servant de source inestimable pour l'exploration de la jurisprudence, de l'histoire et de l'économie arméniennes médiévales. Traduit très tôt dans des langues telles que le latin, le copte, le polonais, le géorgien et le russe, le «Code de droit» a trouvé un écho auprès de diverses communautés. Ces traductions, ainsi que les publications ultérieures, ont été intégrées au patrimoine culturel de nombreux peuples, notamment les Ukrainiens, les Polonais, les Géorgiens, les Russes, etc. Elles sont devenues des contributeurs essentiels au développement de la pensée juridique mondiale. Utilisé dans les communautés arméniennes jusqu'au XXe siècle, le «Code de droit» a contribué à préserver les traditions juridiques et à favoriser une identité juridique commune.

LES 4 FANTASTIQUES

➤➤➤ donc, le recours à l'écrit passait forcément par la traduction. Le roi Vramchapouh et Machtots avaient bien conscience que sans sa propre langue écrite l'Arménie serait assimilée culturellement par ses voisins et à moyen terme disparaîtrait, tout simplement.

Machtots, prêtre et érudit l'avait sensibilisé en la matière et le roi le soutiendra matériellement. Machtots partit en Syrie afin d'assimiler des techniques d'écriture et toujours avec l'appui inconditionnel du roi, il développa un alphabet parfaitement adapté à la phonétique arménienne en 405.

Ensuite le roi Vramchapouh qui régna de 387 à 414, financera la traduction de la bible, la création d'écoles, la formation de lettrés.

L'Arménie s'était dotée d'un acte de souveraineté culturelle majeur: Elle protégeait son identité face aux influences grecques, perses et syriaques: Elle possédait son alphabet.

Mesrop Machtots mourut vers 440. En 1875 une église fut bâtie au-dessus de sa tombe à Ochakan qui est un site de pèlerinage pour tous les Arméniens.

N'oubliez pas les 17'000 manuscrits, les 300'000 documents et l'un des endroits les plus documentés au monde et inscrit au registre international Mémoire du monde de l'UNESCO. Il s'agit du Matenadaran où vous serez accueillis par la superbe statue de Machtots et de son disciple et biographe Koryun.

Le Matenadaran est la deuxième source du fleuve après Etchmiadzine.

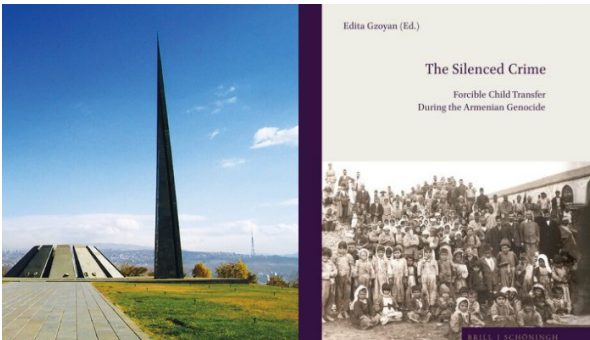
C'est bien la force de la mémoire et de la fidélité qui nous unie, ici! ■

Ph. D.

Le Registre international Mémoire du monde est une liste du patrimoine documentaire qui comprend des documents, des manuscrits, des documents audiovisuels, des collections de bibliothèques et des archives d'une importance et d'une valeur exceptionnelles pour l'humanité, notamment la collection de manuscrits anciens du Matenadaran de Mesrop Mashtots, l'étude des galaxies de l'astronome Benjamin Margaryan (ou la première étude de Byurakan), les notes manuscrites et la collection de musique de film du compositeur Aram Khatchaturian et la collection d'œuvres de Komitas Vardapet.

Créé en 1992, ce registre compte désormais 570 inscriptions d'ensembles documentaires remarquables provenant de 133 pays et organisations internationales. Il a notamment vocation à protéger le patrimoine documentaire mondial menacé par les outrages du temps. ■

«ԼՈՒՅՈՒԱՆ ՈՃԻՐԸ. ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԸՆԹԱՑՔՈՒՄ ԵՐԵԽԱՆԵՐԻ ԲՈՆԻ ՑԵՂԱՓՈԽՈՒՄԸ»

Հայոց ցեղասպանության 110-րդ տարելիցին Հայոց ցեղասպանության թանգարան-ինստիտուտն ընթերցողների լայն շրջանակին է ներկայացնում *The Silenced Crime: Forcible Child Transfer During the Armenian Genocide* (խմբագիր՝ ՀՅԹԻ տնօրեն Էդիտա Գոյյան) հատորը: Գիրքը ներկայացնում է ՀՅԹԻ-ի գիտաշխատողներ Էդիտա Գոյյանի, Ռեգինա Գալուստեանի, Նարինե Մարգարեանի, Շուշան Խաչատրեանի, Ռոբերտ Թաթոյանի, Յարուբին Մարուքեանի, ինչպես նաև ֆրանսահայ պատմաբան, ՀՅԹԻ Հոգաբարձուների խորհրդի նախագահ Ռայմոն Գեորգեանի ուսումնասիրությունները: Երևանի պետական համալսարանի Հայագիտական հետազոտությունների ինստիտուտի հետ համագործակցությամբ տպագրված այս գիրքը Brill հրատարակչության Նոր՝ Armenian History and Culture (Հայոց պատմություն և մշակույթ), շարքի մեկնարկային հատորն է: Շարքի խմբագիրներն են պ.գ.դ. Աշոտ Հայրունին և պ.գ.թ. Ռոբերտ Սուքիասեանը:

Հեղինակների հետազոտությունները նուիրված են Հայոց ցեղասպանության ժամանակ հայ երեխաների բռնի տեղափոխման և ծուլման երևույթի տարբեր կողմերին՝ որպես հայ ինքնության դեմ ուղղված երիտթուրքական վարչակարգի համակարգում գործողություն:

Հայ երեխաները դարձան ցեղասպանական անելի լայն ռազմավարության թիրախ՝ բռնի կերպով կտրուելով իրենց արմատներից, տեղափոխուելով իսլամադաւան ընտանիքներ կամ պետական որբանոցներ: Կառավարական հրամանագրերի և շարքային քաղաքացիների նախաձեռնությունների համակարգում գործադրմամբ՝ երեխաների ազգային ինքնությունը համակարգում կերպով ջնջվում էր՝ կոսմոփոխության և անձնական տուեալների փոփոխության, երեխաների իրական ծագումը սթողելու միջոցով:

Պատմական, իրաւական, կրօնական, մարդաբանական, վիճակագրական և սոցիոլոգիական տեսանկյուններից գիրքը ներկայացնում է երեխաների բռնի տեղափոխումը որպես Հայոց ցեղասպանության հիմնական բաղադրատարր, նաև անդրադառնում այդ երեխաների ազատագրման, իրենց հայկական ինքնությանը վերադարձնելու ջանքերին: ■

(genocide-museum.am)

networkarmenia.ch PLATEFORME SUISSE DE SOUTIEN À L'ARMÉNIE

En Suisse, un site web dynamique et interactif a été récemment lancé pour soutenir l'Arménie et promouvoir la paix régionale.

Sous la devise «**Communication, Information, Cooperation FOR CHANGE**», il relie des personnes en Suisse et en Arménie de tous les horizons - des personnes intéressées par la politique, la culture et l'histoire, des amateurs de cuisine et de vin, des voyageurs et des hommes d'affaires. En bref: **L'Arménie pour TOUS**.

Découvrez comme jamais auparavant ce que l'Arménie représente pour les Suisses et les Suissesses.

Engagez-vous - à votre manière. ■

ԹՈՒՐԹԻԱՅՈՒՄ ԿԸ ՀԵՌԱՐՁԱԿՈՒԻ ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍԵՐԻԱԼԸ

Թուրքիայում հեռարձակուող առաջին հայերեն-թուրքերեն հեռուստաալիքը՝ «Լոյս TV»-ն X-ի միկրոբլոգում տեղեկացրել է, որ շուտով եթեր կը հեռարձակուի «4 չարանճիները» (4 afacan çocuk) սերիալը: Իսկ դա կը լինի Թուրքիայում հեռարձակուող առաջին հայկական սերիալը, հայերեն հնչողությամբ և թուրքերեն ենթագրերով:

Նշենք, որ «Լոյս TV»-ն հիմնադրել է պոլսահայ լրագրող Արամ Զուրանը: Այն սկսել է եթեր հեռարձակուել 2019թ. Յունուարի 6-ին: Հեռարձակուող հաղորդումների 70 տոկոսն արևմտահայերեն է, իսկ 30 տոկոսը՝ թուրքերեն:

Ալիքի հեռարձակումներում սովորաբար տեղ են գտնում լրատուական թողարկումներ, մանկական ծրագրեր և հասարակական-մշակութային կեանքին առնչուող տարատեսակ հաղորդումներ: ■

(ermenihaber.am)

COMMUNICATIONS

DONS

- Pour le repos de l'âme de Mme Sona Ayda Sirmakes

À la Paroisse de l'Eglise apostolique arménienne
Genève - Région lémanique

Taline et Edmond Avakian

Fr. 400.-

La Paroisse de l'Eglise apostolique arménienne remercie les donateurs.

Job, le procès de Dieu

Un opéra du compositeur Michel Petrossian

en première mondiale

10,11,13 & 14 juin 2025 à 19h30

La Cité Bleue

Avenue de Miremont 46, 1206 Genève

Anaïs de Courson, *mise en scène*

Léo Margue, *direction musicale*

Félix Ramos, *chef de chant*

Conférences publiques à La Cité Bleue:

26 mai 2025 à 19h00

«L'opéra aujourd'hui: dans les coulisses
d'une création»

par Michel Petrossian,

Leonardo Garcia Alarcon & Léo Margue

4 juin 2025 à 19h00

«Texte biblique et journal de guerre: sources
littéraires d'un opéra»

par Anouch Bourmaysan & Michel Petrossian

Informations et billetterie: www.lacitebleue.ch

AGAPÉ

Festival international de musique & d'art sacré

CONCERT

Sous le haut patronage de
L'ambassade d'Arménie en Suisse

Nairi, pays des rivières - chants arméniens

Ensemble Nairyan

Judi, 29 mai 2025 à 12h00

Salle Frank-Martin

Rue de la Vallée 3 Geneva, 1204

Informations et billetterie: www.festivalagape.org

Mardi, 27 mai 2025 à 20h00

Eglise arménienne de Troinex
Partenariat UAS

Dimanche, 1er juin 2025 à 14h30

Cité seniors
Partenariat Agapé

RENDEZ-VOUS

Tous les mercredis: (du calendrier scolaire genevois): de 10h00 à 16h15, cours de l'Ecole Topalian dans les locaux de la Fondation Topalian (à côté de l'Eglise, 64, route de Troinex) pour tous les enfants de 4 à 12 ans, débutants ou avancés. Le repas de midi et le goûter sont servis sur place. Bus de ramassage scolaire à disposition le matin et le soir. Renseignements: ecole.topalian@centre-armenien-geneve.ch

Tous les mercredis: de 14h00 à 18h00, la bibliothèque Saint Grégoire l'Illuminateur du Centre Arménien de Genève est ouverte au public. Renseignements: M. Garabed Yelegen Tél. 079 538 51 26 bibliotheque@centre-armenien-geneve.ch

Tous les dimanches: (du calendrier scolaire vaudois): Ecole arménienne de Lausanne (Maison de quartier des Faverges, ch. de Bonne-Espérance 30, 1006 Lausanne): de 15h à 17h, cours de langue et de danse folklorique arméniennes pour enfants. Contact: Ruzanna Leemann-Zakaryan armenien.lausanne@yahoo.com

Tous les dimanches: Cours de danses folkloriques arméniennes pour adultes: de 9h à 10h au Studio 2, rue du Valentin 35 à Lausanne. Contact: Aspram Minasyan aspram@yahoo.com

Arménie Culture et Saveurs vous propose:

Cours d'arménien oriental et occidental pour adultes.

Niveaux débutant et intermédiaire

Renseignements et inscriptions:

Tiruhi Galstyan (arménien oriental)

tiruhigalstyan@gmail.com

Maral Wurry (arménien occidental)

maral.wurry@wanadoo.fr

Rue de Lausanne 55 - Tél: 022 900 01 59

Troupe de danse MARGARIT

1- Fête de la Danse Vevey

Dimanche, 18 mai 2025 à 12:50

Entre-deux-Villes / bord du lac

Rond Point Melchers - 1800 Vevey

Lors de cet événement gratuit, venez découvrir les danses traditionnelles arméniennes sur les musiques enchanteresses de Avetisyan, Komitas, Gurdjieff et tant d'autres.

2- Festival multiculturel, Bulle en Couleurs

Dimanche, 25 mai 2025 à 15 :00

Place du Cabalet, 1630 Bulle

Événement et dégustation gratuits.

<https://www.instagram.com/margarit.armeniandance/>

ԺԸՆԵԻ ԵՒ ԼԵՄԱՆ ՇՐՋԱՆԻ
ՍՈՒՐԲ ՑԱԿՈՐ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ
ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

PAROISSE DE L'EGLISE
APOSTOLIQUE ARMENIENNE
SAINT-HAGOP
GENEVE REGION LEMANIQUE

ԱՄԳ ՇԱՐԱԹԸ ԺԸՆԵԻ Ս. ՑԱԿՈՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՄԷՋ

Աւագ Շաբթուան բոլոր արարողութիւնները, Ծաղկազարդի Տօնէն սկսեալ, Կիրակի՝ 13 Ապրիլ 2025-ին, այս տարի եւս յիշատակուեցան մեծ խանդավառութեամբ, Ժնեփ Սուրբ Յակոբ մայր եկեղեցւոյ մէջ հանդիսապետութեամբ Չուիցերիոյ թեմի Առաջնորդական Տեղապահ՝ Գեր. Տ. Գուսան Ծ. Վարդապետ Ալմանեանի եւ մասնակցութեամբ բազմաթիւ հաւատացեալներու:

Ծաղկազարդի պատարագի աւարտին, Գեր. Յայր Սուրբը կատարեց Դոնքացի խորհրդաւոր ու գեղեցիկ արարողութիւնը, խնդրելով մեր խաչեալ Փրկչէն որ բանալ իր ողորմութեան դռները հաւատացեալներու առջեւ: Մանուկներու յատուկ Օրհնութեան կարգը եւ մաղթանքը կատարելէ ետք, ան օրհնուած ծիթենիի ծիւղերը բաժնեց ներկայ բազմաթիւ մանուկներուն, ծնողներուն եւ հաւատացեալներուն:

Աւագ Դինգշաբթի երեկոյեան ժամը 18:00-ին, տեղի ունեցաւ Ուտլուայի արարողութիւնը որուն յաջորդեց ժամը 20:00-ին, հաւարման խորհրդաւոր կարգը: Աւագ Ուրբաթ երեկոյան, կատարուեցաւ Փրկչին խաչելութեան եւ Թաղման կարգը, իսկ Շաբաթ երեկոյեան՝ Երազաւոյցի Ս. Պատարագը: Կիրակի 20 Ապրիլին, խուռներամ հաւատացեալներու մասնակցութեամբ, Տեղապահ Յայր Սուրբը հանդիսատրապէս մատոյց Չատկական Ս. Յարութեան տօնի պատարագը եւ ընթերցեց Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ. Ամենայն հայոց հայրապետի Սուրբ Յարութեան Չատկական Տօնի պատգամը: Ապա եկեղեցւոյ շրջափակին մէջ կատարուեցաւ Անդաստանի արարողութիւն:

PÂQUES ET RÉSURRECTION

Le dimanche 20 avril 2025, la Sainte Messe de Pâques a été célébrée par le Très Rev. Père Goossan Aljanian à l'église Saint Hagop de Genève, en présence d'une centaine de fidèles. Dans son sermon, le Très Rev. Père Aljanian a mis l'accent sur le mystère de la Résurrection de notre Seigneur Jésus Christ.

ՅԻՇԱՏԱԿ ՄԵՆԵԼՈՅ

Սուրբ Չատկական Յիշատակ Մենելոյցի առթիւ, 21 Ապրիլ 2025-ին Ժնեփ Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ կատարուեցաւ մասնաւոր Դոգեհանգստեան պաշտօն, ազգիս բոլոր Նըջեցեալներու հոգիներուն լուսաւորութեան համար:

Le lundi de Pâques, 21 avril 2025, deuxième jour de Pâques, à l'occasion du souvenir des défunts (MERELOTS), un service de requiem a été célébré à 11h30 à l'église Saint Hagop, à la mémoire de tous les défunts. Que la mémoire des justes soit bénie. Amen!

ՆԵՈՇԱԹԵԼԻ ՄԷՋ ՉԱՏԿԱԿԱՆ Ս. ՊԱՏԱՐԱԳ

Կիրակի 20 Ապրիլ 2025-ին, Նեշաթելի Սուրբ Խաչ եկեղեցւոյ մէջ, երեկոյան ժամը 16:00-ին, Չատկական երկրորդ Սուրբ եւ անմահ Պատարագը մատոյց Չուիցերիոյ Առաջնորդական Տեղապահ՝ Գեր. Տ. Գուսան Ծ. Վրդ. Ալմանեան: Նեշաթելի ծուխէն եւ շրջանէն բազմաթիւ հաւատացեալներ մասնակցեցան Պատարագին եւ արժանացան հաղորդութեան սուրբ խորհուրդին:

ՍՈՒՐԲ ՆԱԴԱՏԱԿԱՑ ՈԳԵԿՈՉՄԱՆ 110-ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՅԸ

Le jeudi 24 avril 2025, à l'occasion du 110ème anniversaire du génocide des Arméniens, un service spécial d'intercession auprès des saints-martyrs a été célébré à l'église Saint Hagop. Il a été suivi d'un programme musical.

Դինգշաբթի, 24 Ապրիլ 2025-ին, Հայոց Ցեղասպանութեան Սուրբ Նահատակաց ոգեկոյման 110-րդ տարելիցին առթիւ, Ժնեփ Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ կատարուեցաւ Բարեխօսութեան կարգ, որմէ ետք ներկայացուեցաւ երաժշտական յայտագիր մը:

Rédaction, Très Rev. Père Goossan Aljanian

ԹՕՓԱԼԵԱՆ ԴՊՐՈՑ

ECOLE TOPALIAN

Fondation Hagop D. Topalian: Route de Troinex 64, CH-1256 Troinex (Genève)

topalianecole@gmail.com

No. 76

Nous sommes petits, mais nos voix comptent!

Hrachya Hovsepyan, élève de l'école Topalian, a prononcé un discours au nom de l'Arménie lors de la discussion thématique sur les droits des enfants, dans le cadre de la 58ème session du Conseil des droits de l'homme de l'ONU.

Une fois par an, les enfants ont l'opportunité de faire entendre leur voix sur cette plateforme internationale, qui réunit des représentants de nombreux pays, organisations et institutions engagés dans la protection des droits humains.

Son Excellence Mme Hasmik Tolmajian et Hrachya Hovsepyan

Grâce à l'initiative de la Mission permanente de l'Arménie auprès de l'ONU et l'Ambassadrice Hasmik Tolmajian, Hrachya a pu prendre la parole pour partager les préoccupations, les idées et les rêves des enfants. Il a rappelé l'importance de considérer les enfants comme de véritables acteurs du changement.

Dans son discours, il a déclaré: **«Les adultes qui prennent des décisions devraient écouter les enfants, car nous savons ce dont nous avons besoin.** Nous sommes petits, mais nos voix comptent! Nous espérons que vous, les adultes, nous aiderez à transformer nos rêves en décisions, et ces décisions en réalité.» Sa parole touchante a profondément ému les panélistes ainsi que les délégués des différents pays. Il a invité les partici-

pants à réfléchir sur l'inégalité des chances en matière d'éducation avec sa question **«Que pouvez-vous faire pour que tous les enfants puissent aller à l'école?»**

La participation de Hrachya est une immense fierté pour l'école Topalian, et une belle preuve que, quel que soit notre âge, nous pouvons tous contribuer à construire un monde plus juste, plus équitable, et plus respectueux des droits humains.

Tiruhi Galstyan

Joyeuses Pâques

À l'occasion de la fête de Pâques, une ambiance joyeuse et festive a régné à l'école ce mercredi saint. Les élèves, accompagnés de leurs enseignantes, ont activement participé aux préparatifs de cette célébration traditionnelle.

Les élèves fiers de leur bricolage de Pâques

Au programme: la confection de délicieux tcheureks, brioches arméniennes typiques de Pâques. Chaque enfant a eu l'occasion de façonner son propre tcheurek avec l'initial de son prénom en alphabet arménien, un bel exercice mêlant culture et créativité.

Les élèves ont également décoré des œufs rouges, symbole fort de la Résurrection, à travers une activité de bricolage ludique et colorée. Entre traditions et esprit de fête, cette journée a permis aux enfants de découvrir et de perpétuer les coutumes de Pâques dans une ambiance conviviale et enrichissante.

L'école remercie Liana, la maman de Chloé, pour son aide précieuse, Tatevik, la maman de David, pour les petits œufs en chocolat, ainsi que les parents de Minas et Masha Garibian pour les adorables lapins en chocolats offerts aux élèves.

- o Grand choix de livres et de publications récentes
- o Expositions de tableaux – Conférences
- o Rencontres musicales
- o Cours de langue pour adultes arménien occidental et oriental
- o Artisanat – Souvenirs, bijoux
- o Spécialités arméniennes à emporter et service traiteur, pain arménien (Lavach), vin et cognac d'Arménie, café et thé d'Arménie
- o Voyages – Découverte de notre patrimoine culturel en Europe et en Arménie

ՀԱՅԱՍՏԱՆ
ARMENIE
Culture & Saveurs

HORAIRES: Lundi à Vendredi 9h30 – 18h30 - Samedi 10h – 15h

55 rue de Lausanne - 1202 Genève CH -
Tram 15 - arrêt Môle ou Parking de la gare Cornavin
T +41 (0) 22 900 01 59 - info@armenie-culture-saveurs.ch
www.armenie-culture-saveurs.ch

Fondation H.D. Topalian

UAS NEWS

4 avril en fête

L'UAS était derrière le bar pour la soirée du 4 avril organisée par Davit Ghukasyan. Entre l'ouverture de la soirée en beauté par les danseurs de la troupe Sanahin, l'animation assurée par les chanteurs Gevorg Khatchatryan, Susanna Najaryan et Davit Khatchatryan, l'ambiance animée par les danseurs de la troupe Gamar, la fête était au rendez-vous au Centre arménien.

Portés par les pas de Naïri

La troupe de danse Naïri a proposé un spectacle magnifique le samedi 5 avril 2025 au Toboggan à Décines. Un groupe de personnes ont pu profiter du voyage en car depuis le Centre arménien pour s'y rendre. Financée en partie par l'UAS, cette joyeuse communauté a pu profiter d'une journée et d'une soirée en bonne compagnie et intergénérationnelle.

Une soirée de fête et de partage vous attend

Le 10 mai 2025 à la Salle des fêtes de Troinex aura lieu le gala annuel de la troupe de danse Sanahin sous la direction de Christina Galstian-Agoudjian, Chouchane Agoudjian et Vahag Kalaidjian.

Les jeunes de la troupe nous présenteront un magnifique spectacle inédit. La soirée se poursuivra par un copieux dîner sous forme de buffet chaud et froid et d'une soirée dansante.

Réservation auprès de: Natali Doudak au 076 509 14 14 (dès 18h) ou par courriel: doudak@bluewin.ch

ANNULATION - Projection du documentaire "Arménie, une jeunesse sacrifiée" au Centre Arménien

La diffusion du documentaire «Arménie, une jeunesse sacrifiée» prévue le 11 mai 2025 est malheureusement annulée.

Nous remercions chaleureusement toutes les personnes qui s'étaient inscrites.

Nous nous excusons pour ce contretemps et vous remercions de votre compréhension.

Harmonies d'Arménie et promesses d'avenir

Le 27 mai aura lieu à l'église Saint Hagop un concert exceptionnel du quatuor vocal Nairyan venu d'Arménie. En première partie nous aurons la chance d'écouter les enfants violonistes de l'école Violonissimo, jeunes talents et lauréats des concours suisses pour la jeunesse.

Réservation par courriel: info@u-a-s.ch

Fête de la musique - Edition 2025

Cette année l'UAS occupera un stand pour la Fête de la musique. Situé aux abords du parc des Bastions, au sein du parc Le Pin, venez déguster entre les concerts des spécialités arméniennes dans une ambiance conviviale et festive du 20 au 22 juin.

Nous vous rappelons les différents moyens de contact de notre association:

- Mail: info@u-a-s.ch
- Site Internet : <https://u-a-s.ch>
- Téléphone: 078 344 30 89
- Facebook / Instagram : UAS Geneva